

SAAMELAISKULTTUURIKESKUS ARKKITEHTUURIKILPAILUN OHJELMA

3.4.2008 SAAMELAISKULTTUURIKESKUS ARKKITEHTUURIKILPAILUN OHJELMA

SISÄLLYSLUETTELO

1. KILPAILUKUTSU

- 1.1 Kilpailun järjestäjä, luonne ja tarkoitus
- 1.2 Osallistumisoikeus
- 1.3 Palkinnot ja lunastukset
- 1.4 Palkintolautakunta
- 1.5 Kilpailuohjelman hyväksyminen
- 1.6 Kilpailun ohjelma-asiakirjojen luovutus
- 1.7 Kilpailun kieli
- 1.8 Kilpailun ensimmäisen vaiheen päättymisen
- 1.9 kilpailun toinen vaihe

2. KILPAILUTEKNISET TIEDOT

- 2.1 Ohjelma-asiakirjat
- 2.2 Kilpailua koskevat kysymykset
- 2.3 Kilpailun ratkaiseminen, arvostelu, tulosten julkaiseminen ja palkittujen ehdotusten näytteillepano
- 2.4 Kilpailusta aiheutuvat jatkotoimenpiteet
- 2.5 Kilpailuehdotusten käyttöoikeus
- 2.6 Kilpailuehdotusten palautus
- 2.7 Kilpailuehdotusten vakuuttaminen
- 2.8 Kilpailun säännöt

3. KILPAILUTEHTÄVÄ

- 3.1 Saamelaiskulttuurikeskus
- 3.2 Saamelaiskulttuuriperinteestä ja sen tulkinnasta
- 3.3 Kilpailualue
- 3.4 Tavoitehinta ja laajuus
- 3.5 Saamelaiskulttuurikeskuksen suunnitteluohjeet
- 3.6 Kilpailun tavoitteet
- 3.7 Huonetilaohjelma
- 3.8 Kilpailuehdotusten arvosteluperusteet

4. EHDOTUSTEN LAADINTAOHJEET

- 4.1 Vaadittavat asiakirjat
- 4.2 Piirustusten esitystapa
- 4.3 Kilpailusalaisuus
- 4.4 Ehdotusten sisäänjätto

1. KILPAILUKUTSU

1.1 KILPAILUN JÄRJESTÄJÄ, LUONNE JA TARKOITUS

Senaatti-kiinteistöt järjestää yleisen, kaksivaiheisen arkkitehtuurikilpailun Inariin rakennettavan Saamelaiskulttuurikeskuksen suunnittelusta.

Saamelaiskulttuurikeskukseen rakennetaan tilat Saamelaiskäräjille, Saamelaisalueen koulutuskeskukselle, Inarin saamelaiskirjastolle, saamelaisyhdistyksille ja yhteistoiminnoille.

Arkkitehtuurikilpailun tarkoitus on löytää Saamelaiskulttuurikeskukselle arkkitehtonisesti korkeatasoinen suunnitteluratkaisu, Inarin kirkonkylään, Juutuanjoen rantaan.

Kilpailu järjestetään kahdessa vaiheessa. Nyt julkistettava ensimmäinen vaihe käydään arkkitehtonisen ja toiminnallisen konseptin löytämiseksi idealuonteisena kilpailuna.

Toiseen vaiheeseen kutsutaan 3-5 kehityskelpoisinta ehdotusta. Toisessa vaiheessa kehitetään erityisesti ehdotuksen toiminnallisia ja taloudellisia ominaisuuksia.

1.2 OSALLISTUMISOIKEUS

Kilpailu on avoin kaikille Suomen, Euroopan Unionin ja sen hankintalainsäädännön piiriin kuuluvien maiden kansalaisille, kulloinkin voimassa ole-

vien sopimusten ja lakien mukaisesti. Ainakin yhdeltä ehdotuksen tekoon osallistuvan työryhmän jäseneltä edellytetään oikeutta harjoittaa arkkitehdin ammattia omassa maassaan.

1.3 PALKINNOT JA LUNASTUKSET

Kilpailussa jaetaan palkintoina ja lunastuksina yhteensä 100 000 € seuraavasti:

1. palkinto	35 000 €
2. palkinto	25 000 €
3. palkinto	20 000 €
kaksi lunastusta, kumpikin	10 000 €

Palkintolautakunta voi yksimielisellä päätöksellään jakaa palkintosumman toisinkin Suomen Arkkitehtiliiton kilpailusääntöjen mukaisesti.

Toiseen kilpailuvaiheeseen kutsutuille annetaan kullekin yhtä suuri osuus yhteensä 75 000 euron summasta. Palkinnot ja lunastukset jaetaan koko kilpailun ratkettua.

Palkintolautakunta voi yksimielisellä päätöksellään jättää toisen kilpailuvaiheen järjestämättä. Silloin koko palkintosumma 175 000 € jaetaan voittaneiden ja lunastettujen kilpailuehdotusten kesken.

Suomen Arkkitehtiliitto perii kilpailusääntöjen mukaisesti kaikista palkinnoista ja lunastuksista 7 %. Palkinnot

annetaan Suomen Arkkitehtiliiton välityksellä. Suomen Arkkitehtiliitto on hakenut koko palkintosummalle verovapauden vuodelle 2008.

1.4 PALKINTOLAUTAKUNTA

Palkintolautakuntaan kuuluvat

Senaatti-kiinteistöt:

- toimitusjohtaja Aulis Kohvakka, puheenjohtaja
- johtaja Risto Rautiola, varapuheenjohtaja
- johtava asiantuntija Marjatta Erwe, arkkitehti SAFA
- tilapäällikkö Tanja Rytönen-Romppanen, arkkitehti SAFA
- budjettineuvos Pekka Pelkonen, valtiovarainministeriö

Saamelaiskäräjät:

- hallintopäällikkö Juha Guttorm
- jäsen Pekka Aikio

Inarin kunta:

- tekninen johtaja Arto Leppälä

Suomen Arkkitehtiliiton nimeäminä:

- professori Juhani Pallasmaa, arkkitehti SAFA
- arkkitehti SAFA, Anssi Lassila

Sekä seuraavat asiantuntijat:

- rakennusneuvos Tuulikki Terho, opetusministeriö
- hallitusneuvos Mirja Kurkinen, oikeusministeriö
- professori Veli-Pekka Lehtola,

Giellagas-instituutti, Oulun yliopisto
- kiinteistöpäällikkö Lasse Porsanger,
Senaatti-kiinteistöt

Palkintolautakunnan sihteerinä toimii
arkkitehti Katriina Jauhola-Seitsalo ISS
Proko Oy:stä. Kustannus- ja laajuuslas-
kelmat laatii ISS Proko.

SAFA:n kilpailusääntöjen mukaisia am-
mattijäseniä ovat:

Marjatta Erwe,
Tanja Rytönen-Romppanen,
Juhani Pallasmaa ja
Anssi Lassila.

Palkintolautakunta on oikeutettu lisäk-
si kuulemaan tarpeelliseksi katsomiaan
muuta asiantuntijoita.

1.5 KILPAILUOHJELMAN HYVÄKSYMINEN

Kilpailuohjelma liiteasiakirjoineen on
palkintolautakunnan ja Suomen Ark-
kitehtiliiton kilpailutoimikunnan hy-
väksymä.

1.6 KILPAILUN OHJELMA- ASIAKIRJOJEN LUOVUTUS

Kilpailuohjelma liiteasiakirjat ovat
15.4.2008 lähtien saatavissa seuraavis-
ta osoitteista:

Suomen Arkkitehtiliitto
Runeberginkatu 5
00100 Helsinki

faxi 09 5844 4222
kilpailut@safa.fi

www.samediggi.fi/kilpailu ja
www.samediggi.fi/competition

Kilpailuohjelma ja liiteasiakirjat ovat
maksuttomia. Kilpailuohjelman ja lii-
teasiakirjat voi tilata yllä olevasta
Suomen Arkkitehtiliiton osoitteesta.

Kilpailuohjelma, liiteasiakirjat, kilpai-
lijoiden esittämät kysymykset ja pal-
kintolautakunnan niihin antamat vas-
taukset, luettelo kilpailuun saapuneista
nimimerkeistä ja tiedot kilpailun tu-
loksesta ovat saatavissa maksutta yllä
olevassa internet-osoitteesta.

Kilpailun järjestämisestä on ollut ilmoi-
tus Euroopan yhteisöjen virallisessa
lehdessä no 15/08 palveluhankinnos-
ta säädetyn direktiivin mukaisesti.

1.7 KILPAILUN KIELI

Kilpailussa käytettävät kielet ovat suo-
mi ja englanti.

1.8 KILPAILUN ENSIMMÄISEN VAIHEEN PÄÄTTYMINEN

Kilpailun ensimmäinen vaihe päättyy
30.6.2008.

1.9 KILPAILUN TOINEN VAIHE

Kilpailun toinen vaihe alkaa 1.9.2008
ja päättyy 3.10.2008.

2. KILPAILUTEKNISEET TIEDOT

2.1 OHJELMA-ASIAKIRJAT

Tämä kilpailuohjelma, johon sisältyy seuraava liitemateriaali:

1. Inarin kartta
2. Ote 10.12.1987 hyväksytystä asemakaavan pohjakartasta ja kilpailualueen rajausta
3. Pohjakartta pintavaaitustietoineen, Viite kirjokuoressa: "Saamelaiskulttuurikeskus" 1:500 (DWG-tiedosto)
4. Valokuvia kilpailualueelta
5. Ilmavalokuva alueelta
6. "Saamelaisten visuaaliset maisemat, rakentaminen ja muotokieli" Veli-Pekka Lehtola, Giellagas-instituutti, Oulun yliopisto

2.2 KILPAILUA KOSKEVAT KYSYMYKSET

Kilpailijoilla on mahdollisuus pyytää ohjelmaa koskevia selvityksiä ja lisätietoja. Kyselyt osoitetaan palkintolautakunnalle nimimerkillä varustettuina ja lähetetään kirjeitse palkintolautakunnan sihteerille 30.4.2008 (postileima) mennessä osoitteeseen:

Katriina Jauhola-Seitsalo
ISS Proko Oy
Takomotie 8
00380 Helsinki
Viite kirjokuoressa:
"Saamelaiskulttuurikeskus"

tai sähköpostilla
katriina.jauhola-seitsalo@iss.fi

Viite viestissä:
"Saamelaiskulttuurikeskus"

Kysymykset ja palkintolautakunnan vastaukset asetetaan nähtävile kilpailun internet- osoitteeseen 15.5.2004 (ks. kohta 1.6).

2.3 KILPAILUN RATKAISEMINEN, ARVOSTELU, TULOSTEN JULKISTAMINEN JA PALKITTUJEN EHDOTUSTEN NÄYTTÄLEPANO

Kilpailu pyritään ratkaisemaan kahden kuukauden kuluessa kilpailun toisen vaiheen päättymisestä.

Kaikki kilpailutyöt arvostellaan ja jaetaan luokkiin. Kirjallinen arvostelu pyritään antamaan kaikista kilpailutöistä. Mikäli kuitenkin kilpailuehdotusten määrä nousee poikkeuksellisen suureksi, harkitsee palkintolautakunta kirjallisten arvostelujen antamista vain rajoitetusta määrästä.

Kaikki kilpailutyöt asetetaan näytteille välittömästi kilpailun ratkettua Saamelaismuseo ja Ylä-Lapin luontokeskus Siidaan Inarissa. Kilpailun internet-osoitteessa voi nähdä kilpailun tulokset ja arvostelupöytäkirjan välittömästi kilpailun ratkettua. Kilpailuehdotukset tullaan asettamaan esille yllä an-

tussa internet-osoitteessa mahdollisimman pian niiden saavuttua.

2.4 KILPAILUSTA AIHEUTUVAT JATKOTOIMENPITEET

Palkintolautakunta tulee suosittelemaan kilpailutuloksen pohjalta suunnittelutehtävän antamista kilpailun voittajalle.

Saamelaiskulttuurikeskuksen suunnittelu aloitetaan vuoden 2009 alussa ja rakentaminen 2010 aikana. Suunnittelu tapahtuu tuotemallinnuksen avulla ja suunnittelukieli on suomi. Toteutussuunnittelusta vastaavalla pääsuunnittelijalla tulee olla Suomen rakentamismääräyskokoelman osan A2 kohdassa 4.2 esitetty pätevyys AA ja riittävä kokemus pääsuunnittelijan tehtävistä.

2.5 KILPAILUEHDOTUSTEN KÄYTTÖOIKEUS

Kilpailun järjestäjällä on omistusoikeus palkittuihin ja lunastettuun kilpailuehdotuksiin tekijänoikeuksien jäädessä ehdotuksen tekijälle. Kilpailun järjestäjä ja SAFA voivat käyttää kilpailuehdotuksia vain tutkimus- ja tiedotustarkoituksiin.

2.6 KILPAILUEHDOTUSTEN PALAUTUS

Kilpailuehdotuksia ei palauteta. Kilpailijalla on mahdollisuus pyytää

3. KILPAILUTEHTÄVÄ

järjestäjää lähettämään kilpailumateriaalinsa näyttelyn päätyttyä järjestäjän internet-sivuilla annettujen ohjeiden mukaisesti.

2.7 KILPAILUEHDOTUSTEN VAKUUTTAMINEN

Kilpailun järjestäjä ei vakuuta kilpailutoita.

2.8 KILPAILUN SÄÄNNÖT

Kilpailussa noudatetaan tätä kilpailuohjelmaa ja Suomen Arkkitehtiliiton (SAFA) kilpailusääntöjä (www.safa.fi).

3.1 SAAMELAISKULTTUURIKESKUS

Saamelaiset ovat Euroopan Unionin alueen ainoa alkuperäiskansa. Saamelaisia on yli 75 000 ja heidän asuttamansa alue ulottuu Keski-Norjasta ja Ruotsista Suomen pohjoisosan yli Kuolan niemimaalle. Suomessa asuu noin 9000 saamelaista. Yli puolet saamelaisista puhuu saamen kieltä.

Saamelaiskulttuurikeskuksen tarkoituksena on luoda saamelaisille paremmat edellytykset omaehtoisesti ylläpitää ja kehittää kulttuuriaan, kieltään ja yhteiskuntaelämäänsä, hoitaa ja kehittää kielellistä ja kulttuurista itsehallintoaan sekä tukea saamelaisten yleisten elinolojen kehitystä. Lisäksi tarkoituksena on parantaa mahdollisuuksia levittää ja saada tietoa saamelaisista alkuperäiskansana.

Saamelaiskulttuurikeskuksesta tulee Suomen saamelaisten itsehallinnon sekä elävän ja kehittyvän kulttuurin symboli. Kulttuurikeskus on ensisijaisesti tarkoitettu saamelaisten omaa käyttöä varten. Siitä on määrä tulla saamelaisten tapaamis- ja kohtaamispaikka, saamelaisten omaehtoinen toimintakeskus. Kulttuurikeskus on samanaikaisesti sekä saamelaisten parlamenttitalo että kulttuuri-, koulutus- ja osaamiskeskittymä ja myös taapahtumatalo erilaisine kokouksineen, musiikki-, elokuva- ja teatteriesityksineen. Toisiinsa limittyen nämä osatoi-

minnot tukevat toisiaan sisältöineen ja tiloineen.

Kulttuurikeskus on päätetty rakentaa Inarin kirkonkylään, jota pidetään Suomen saamelaisten hallinnollisena ja kulttuurisena keskuspaikkana. Inarin kirkonkylässä sijaitsevat Saamelaiskäräjien lisäksi Siida (Saamelaismuseo ja Ylä-Lapin luontokeskus), Saamelaisalueen koulutuskeskus ja Yleisradion saamelaisyksikkö (Sámi Radio). Saamelaiskulttuurikeskus on suunniteltu osaksi tätä kokonaisuutta niin, että päällekkäisiä toimintoja ei synny, vaan että nämä laitokset ja organisaatiot tukevat toisiaan.

Saamelaiskulttuurikeskus tulee monine osatoimintoineen lisäämään alueen vetovoimaisuutta ja hillitsemään osaltaan saamelaisnuorten halukkuutta muuttaa pois omalta kotiseudultaan. Kulttuurikeskus tarjoaa koulutetuille saamelaisnuorille uusia työmahdollisuuksia, kokoaa yhteen eri alojen saamelaisia osajia ja toimii saamelaisyhteisön suunnannäyttäjänä, jossa eri alojen saamelaiset osajat kehittävät saamelaista yhteiskuntaa perinteisten arvojen, tietämyksen ja osaamisen perustalta. Hankkeella on myös positiivisia vaikutuksia alueen työllisyydelle, elinvoimaisuudelle ja sosiaaliselle hyvinvoinnille.

Saamelaiskäräjät

Saamelaiskäräjät perustettiin vuonna 1996 saamelaisten parlamenttina, vuodesta 1973 asti toimineen saamelaisvaltuuskunnan tilalle. Saamelaiskäräjät on saamelaisten edustuksellinen itsehallintoelin Suomessa. Saamelaiskäräjien ylintä valtaa käyttää sen 21-jäseninen yleiskokous. Nämä 21 jäsentä ja 4 varajäsentä valitaan neljän vuoden välein saamelaisten keskuudessa pidettävillä vaaleilla.

Saamelaiskäräjien yleiskokous valitsee keskuudestaan 7-jäsenisen hallituksen vaalikaudeksi kerrallaan. Hallitus toimii saamelaiskäräjien yleiskokouksen alaisena, tehtävänään vastata käräjien poliittisesta toiminnasta ja huolehtia käräjien yleiskokouksen valmistelusta.

Saamelaisalueen koulutuskeskus

Saamelaisalueen koulutuskeskuksen tehtävänä on antaa koulutusta lähinnä saamelaisalueen tarpeita varten, säilyttää ja kehittää saamelaiskulttuuria ja luontaiselinkeinoja sekä edistää saamenkielisen oppimateriaalin tuottamista. Oppilaitos on valtion omistama ja sen kotipaikka on Inarin kunta.

Oulun ja Lapin yliopistot ovat päättäneet Saamelaisalueen koulutuskeskuksen kanssa tehtävästä yhteistyöstä, jonka opetusministeriökin on katsonut tarpeelliseksi.

3.2 SAAMELAISTEN KULTTUURIPERINNÖSTÄ JA SEN TULKINNASTA

Saamelaiskulttuurikeskuksella tulee olemaan tärkeä symboliarvo koko saamelaiselle yhteisölle. Rakennuksen keskeisenä tarkoituksena on perinteisiin pohjautuvan, nykyaikaisen, elävän ja kehittyvän saamelaiskulttuurin vaaliminen, minkä tulee näkyä rakennuksen toiminnoissa, arkkitehtonisessa olemuksessa ja materiaalivalinnoissa. Arkkitehtuurin tulee ilmentää rakennuksen roolia kulttuurin, politiikan, hallinnon ja koulutuksen kohtauspaikkana sekä saamelaisille tyypillistä yhteisöllisyyttä ja elämänmuodon kokonaisvaltaisuutta. Käytännölliset, tarkoitukseensa soveltuvat, toimivat ja yksinkertaiset ratkaisut ovat tärkeitä.

Kulttuurikeskuksen tulee ilmentää saamelaista tilakäsitystä. Saamelaiset eivät ole tehneet suurta eroa ulko- ja sisätilan välillä. "Ulkona sisäpuolella" -ajattelu ilmenee perinteessä. Saamelaisten ajatukset kulkevat kirkkaasti tunturin laella - rakennuksen tulee olla sisältä avara ja valoisa. Yhteys luonnonympäristöön on tiivis ja luonteva.

Saamelaisen kulttuuriympäristökäsityksen lähtökohta on tuttu, asumusta ympäröivä luonto vastakohtana erämaalle. Rakennuksen lähiympäristö on saamelaisille tärkeä sisätilan jatke. Saamelaiset ovat tottuneet altistumaan

säille ja vuodenvaihtelun vaihteluille. Suhdetta lähiympäristöön kuvastaa myös tietty "koskemattomuus" ja keskenäisyys.

Rakennuksen arkkitehtuurin, muoto-kielen ja sisätilojen ratkaisujen johtajatuksena tulee olla saamelaiseen käsityöperinteeseen – Sámi Duodjiin – sisältyvä vuosisatoja elänyt, sukupolvelta toiselle siirtynyt kestäväksi ja toimivaksi todettu "ideologia". Saamelainen käsityö on aikojen saatossa muovautunut liikkuvan ja luontoa säästeliäästi käyttävän elämäntavan mukaisesti. Sitä on osuvasti kuvattu käytännön taiteeksi, jossa olennaista on esteettisyyden ja käytännöllisyyden saumaton yhdistyminen siten, että esteettisyys palvelee esineen käyttötarkoitusta.

Talon arkkitehtuurin ja muoto-kielen tulisi heijastaa saamelaista musiikkiperinnettä ja siihen sisältyvää ikäikaista sanomaa saamelaisesta tavasta ilmaista yhteisön sosiaalisia suhteita, yhteisöllisyyttä, nöyrää ja kunnioittavaa suhdetta luonnonympäristöön sekä yhteistä kokemustaustaa ja historiaa. Perinteinen saamelainen musiikki piirtää taidokkaasti kuvaa saamelaisesta sielunmaisemasta pitäen sisällään saamelaisille arvokkaan sanoman. (Katso myös ohjelma-asiakirja liite nro 6.)

3.3 KILPAILUALUE

3.31. Inarin kirkonkylä

Inarin kirkonkylän maisemaa hallitsee laaja ja runsassaarinen Inarinjärvi. Kirkonkylän taajamassa asuu kunnan vajaasta 7000 asukkaasta noin 460. Sen läpi kulkee valtatie 4 ja se toimii kylän pääkatuna.

Inarin rakennuskannasta tuhoutui lapin sodassa 85 % ja pääosa nykyisistä rakennuksista ovat peräisin jälleenrakennuskaudelta. Inarin kirkonkylän nykyinen rakennuskanta on epäyhtenäinen ja sekavan näköinen.

3.32 Rakennuspaikka

Saamelaiskulttuurikeskukselle varattu rakennuspaikka sijaitsee Inarin kirkonkylän "keskustassa", Juutuanjoen rannalla. Lännessä maisemaa hallitsee Kortevara ja idässä Inarinjärvi.

Tontti rajoittuu idässä Inarintiehen (valtatie 4, "Jäämeren käytävä"), etelässä Kittiläntiehen ja lännessä puistoon ja asuintonttiin. Tontin kaakkoiskulmassa oleva Inarintien ja Kittiläntien risteys on tärkeä liikenteellinen solmu-kohta ja luoteiskulmassa on valtatie Juutuanjoen ylittävä silta. Tontti on kooltaan noin 3,58 ha.

Inarin kunnan tavoitteena on kehittää aluetta matkailuun liittyvillä toi-

minnoilla ja kunta on ostanut maita mm. Juutuanjoen pohjoispuolelta. Tavoitteena on kaavoittaa matkailuun liittyviä toimintoja jopa 20 000 - 30 000 km². Kehittyvässä rakentamistavoitteessa saamelaiskulttuurikeskus jää keskeiselle alueelle, toimintojen painopisteen siirtyessä pohjoisemmaksi. Kunnan suunnitelmat ovat vielä luonnosasteella, eikä piirustuksia ole vielä saatavilla.

Kittiläntien itäpuolella, Juutuanjoen suistossa sijaitseva Inarin satama on merkittävä huviveneilyn ja -kalastuksen keskus. Heinäkuun kalastustahtuma kokoa vuosittain parisataa venekuntaa. Satama-alue aiotaan tulevaisuudessakin varata matkailuautojen, veneilijöiden ja moottorikelkkailijoiden tukikohdaksi.

Tontin maisemalliset ominaisuudet

Inarin kirkonkylän keskustan harvako kyläasutus myötäilee valtatie linjasta. Kylä keskittyy Juutuanjoen eteläpuolelle. Kyläkeskustan nykyinen maamerkki ja näkymien pääte on valtatie vastakkaisella puolella oleva koulurakennus. Joen pohjoispuolinen maisema on erämainen muutamia yksittäisiä rakennuksia lukuun ottamatta. Kulttuurikeskuksen tontin kohdalla joessa alkaa loiva koski.

Joen varsi on tuoretta kangasmaastoa ja Kittiläntien varsi kuivahkoa kangasta. Välissä on rakennettua aluetta. Joen

rantatörmä on jyrkähkö, ja tasoitettu asuinkentän alue sijaitsee muutaman metrin korkeammalla kuin metsäinen joenvarsi. Rantatörmällä kulkee soralla päällystetty Juutuanjoen retkeilypolku.

Kulttuurikeskuksen tontin alueella kasvaa muutamia 200-300 vuotta vanhoja laajalatvuisia mäntyjä, joista suojeluperusteet täyttävä yksilö sijoittuu Kiianpuiston puolelle. Suojeltavan puun lisäksi mahdollisimman monen puun säilyttäminen on tavoiteltavaa, koska ne kasvavat hitaasti ja olemassa oleva puusto on asutuksen keskellä jo sopeutunut kulutukseen.

Tontin ja ympäristön rakennuskanta

Kylän vanhinta rakennuskantaa edustaa valtatie vastakkaisella puolella oleva koulurakennus (1949). Vinosti joen ja sillan vastapuolella on Saamelaismuseum ja Ylä-Lapin luontokeskus Siida, jonka on suunnitellut professori Juhani Pallasmaa. Siida avattiin yleisölle 1998.

Tontilla sijaitseva terveystalo on rakennettu 1946-49 ja huonokuntoinen asuinkerrostalo on 1970-luvulta. Urheilukentän huoltorakennus on 1960-luvulta. Inarin kunta on sitoutunut siirtämään urheilukentän toiminnat muualle. Terveystalo, päiväkotitoiminta ja asuintalo tullaan purkamaan ja rakentamaan korvaavat toiminnat muualle.

Tontin tekniset ominaisuudet

Inarin kirkonkylän ympäristöstä on tehty luontoselvitys vuonna 2002. Inarinjärven vedenpintaa säännöstellään, mutta luontoselvityksen mukaan kirkonkylän kohdalla Juutuanjoen vedenkorkeus ei vaihtelee merkittävästi.

Tontilla on sähkö-, vesi- ja viemäriverkot olemassa oleville rakennuksille, mutta niiden kunto ja kapasiteetti tarkistetaan ja rakennetaan kulttuurikeskuksen tarpeita vastaavaksi.

Tontilla on tehty pohjatutkimus. Tontin rakentamisolosuhteet ovat hyvät ja rakennukset voidaan perustaa maanvaraisina suoraan perusmaan varaan. Alueella esiintyy radonia ja rakennus varustetaan radonputkistolla.

3.33 Kaavatilanne, asemakaava ja rakennusoikeus

Pohjois-Lapin vuonna 2007 hyväksytty maakuntakaava ei ohita voimassa olevia yleis- tai asemakaavoja, mutta se on otettava ohjeena huomioon niitä muuttaessa. Maakuntakaavassa Inarin kirkonkylä on merkitty saamelaiskulttuurin ja -hallinnon keskittymäksi sekä paikalliseen kulttuuriin tukeutuvaksi matkailun kehittämisalueeksi.

Voimassa olevassa asemakaavassa määritelty Saamelaiskulttuurikeskukseen tontti on yleisten rakennusten kort-

telialuetta ja sille saadaan rakentaa enintään kolmikerroksinen, 6000 k-m² kokoinen rakennus. Määrä on riittävä nyt suunnitellulle rakennukselle. Tarvittava rakennusoikeus tulee olemaan n. 4 300 kem².

3.34 Liikenne ja pysäköinti

Pysäköintipaikkojen sijainti on ohjeellinen. Autopaikkoja tulee rakentaa vähintään 1/70 k-m². Pääliittymä tontille on lännestä Pystykorvantieltä, mutta esim. huoltoajoa tai suurien yleisötahtumien yhteydessä tapahtuvaa yleisöliikennettä varten on kaavassa merkitty ajoneuvoliittymän likimääräinen sijaintipaikka Kittiläntien varteen. Kaavassa on varattu kevyen liikenteen reitti rannan tuntumaan sekä ohjeelliset säilytettävän puuston alueet sekä joen että Kittiläntien puolelle.

Juutuanjoen ranta on asemakaavassa merkitty: "yleiselle jalankululle ja polkupyöräilylle varattu alueen osa". Inarin kunnan alueella on satoja kilometrejä pitkä ja suosittu moottorikelkareitistö, jonka osa joen rannalle kaavoitettu alue on.

3.4 TAVOITEHINTA JA LAAJUUS

Saamelaiskulttuurikeskuksesta tehty hankesuunnitelma valmistui keväällä 2007. Tilaohjelman ohjelma-ala on 3070 ohm², huoneistoalaennuste on 3830 htm², bruttoala-ennuste 4670

brm² ja tilavuusennuste 20 550 m³. Tavoitehinta on hintatasossa 1/2008 11 000 000 € (ALV 0 %).

3.5 SAAMELAISKULTTUURIKESKUKSEN SUUNNITTELUOHJEET

3.51 Yleistä

Rakennuksen keskeisiä tiloja ovat monitoimi- ja palveluaulan ympärille ryhmittyvät yleisötilat: kongressi-, elokuva- ja esiintymis- ja monitoimitila, kirjasto sekä ravintola. Nämä tilat ovat tavallisten, eri-ikäisten saamelaisten kohtaamispaikkoja, saamen kielen elävän käytön ja sosiaalisten kontaktien solmimispaikkoja. Esiintymis- ja monitoimitiloja käytetään Saamelaiskäräjien järjestämään kulttuuritoimintaan ja tapahtumiin, Saamelaisalueen koulutuskeskuksen opetustiloina sekä kokouksiin, kongresseihin ja juhliin. Tiloja voidaan vuokrata myös talon ulkopuolisille toimijoille.

Hallinto- ja opetustilat ryhmittyvät omille alueilleen, kuitenkin niin, että toimistotilojen aputilojen (kopiointi- ja tulostustilat, taukotilat jne.) yhteiskäyttö on helppoa ja luontevaa. Neuvottelu- ja kokoustilat sijoitetaan kokouskeskukseen. Tilat ovat kaikkien rakennuksen toimijoiden varattavissa ja lisäksi kokoustiloja voidaan vuokrata talon ulkopuoliseen käyttöön. Median ja musiikin opetustilat ovat paitsi Saamelaisalueen koulutuskes-

kuksen, myös esim. Alkuperäiskansojen elokuvakeskuksen ja Saamelaisen lastenkulttuurikeskuksen käytössä.

3.52 Saamelaiskäräjät

Yleinen toimisto, saamen kielen toimisto sekä koulutus- ja oppimateriaalitoimisto

Saamelaiskäräjien puheenjohtaja johtaa käräjien poliittista toimintaa ja edustaa käräjiä kansallisissa ja kansainvälisissä yhteyksissä.

Saamen kielilain toimeenpanoa varten Saamelaiskäräjien alaisuudessa toimii erityinen saamen kielen toimisto. Kielitoimiston päätehtävänä on huolehtia saamen kielilain mukaisten käännösten toimittamisesta eri viranomaisille ja laitoksille sekä avustaa niitä saamenkielisten tulkkien hankkimisessa.

Koulutus- ja oppimateriaalitoimiston tehtävänä on hoitaa saamelaisten koulutusta ja opetusta sekä saamenkielisen oppimateriaalin tuottamista koskevat asiat.

Yleinen toimisto, koulutus- ja oppimateriaalitoimisto sekä kielitoimisto kuuluvat kaikki hallintotiloihin. Tilat sijoitetaan mielellään toistensa lähelle ja samalle kulunvalvonta-alueelle. Projektityöntekijöiden tilat, lähineuvottelutila ja toimistotilojen lähivarastot on tilaohjelmassa sijoitettu yleisen toimiston otsakkeen alle, mutta tiloja voivat käyttää muutkin yksiköt ja va-

rastotilat jaetaan tarkoituksenmukaisella tavalla.

Koulutus- ja oppimateriaalitoimiston kirjavarastot sekä pakkaamo voidaan sijoittaa myös yhteistilojen yhteyteen logistisesti sopivaan paikkaan.

Käräjien yhteistilat

Saamelaiskäräjien yhteistiloissa on sen toimintaa palvelevia aputiloja sekä henkilökunnan sosiaalitiloja. Tilat sijoitetaan Saamelaiskäräjien hallintotilojen yhteyteen, mutta eri kulunvalvonta-alueelle, mikä mahdollistaa tilojen yhteiskäytön esim. Saamelaisalueen koulutuskeskuksen ja saamelaisyhdistysten kanssa. Myös projektityöntekijöille varattuja tiloja voidaan vuokrata muille talon käyttäjille tai ulkopuolisille.

Lapin lääninhallitus

Saamelaiskäräjien toimitilojen yhteydessä toimipaikkaansa pitävä Lapin lääninhallituksen sivistysosaston saamelaisopetuksen sivistystoimintakastajan tehtäviin kuuluu lääninhallituksen toimialalla saamenkieliseen opetukseen ja saamelaisalueen peruskoulun ja lukion oppilaiden oikeusturvaan liittyvät asiat.

Tälle virkamiehelle varataan työtila Saamelaiskäräjien yhteistilojen läheisyyteen.

Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen saamelaisyksikkö, Alkuperäiskansojen elokuvakeskus, Saamelaismusiikkikeskus, Saamelainen lastenkulttuurikeskus

Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen Lapin alueeseen kuuluva saamelaisyksikkö toimii hallinnollisesti Saamelaiskäräjien alaisuudessa yleisen toimiston yhteydessä ja on osa valtakunnallista osaamiskeskusverkostoa. Sen erityistehtäväksi on määritelty saamenkielisen väestön palvelutarpeiden huomioon ottaminen.

Alkuperäiskansojen elokuvakeskus Skábma on perustettu Inariin tuottamaan saamelaisten ja alkuperäiskansojen tarpeisiin TV- ja elokuvaohjelmia. Keskukseen tehtäviä ovat saamelaisten elokuva-, TV- ja mediayritysten tukeminen mm. rahoituksen ja resurssien järjestämisellä, toimimalla osatuottajana ja markkinointiavulla. Tehtäviä ovat myös arkistointi ja tietopankkijärjestelmän ylläpito, elokuva-alan koulutuksen suunnittelu koulujen ja oppilaitosten kanssa sekä Skábmagovat - elokuvajuhlien järjestäminen.

Perusteilla oleva *Saamelaismusiikkikeskus* tulee toimimaan yhteistyössä Saamelaisalueen koulutuskeskuksen kanssa. Keskukseen työntekijät voivat toimia apupedagogeina opetustilanteissa ja opastaa opettajia toimimaan samassa tehtävässä. Keskus välittää saamelaismusiikin asiantuntemusta erilaisiin oppilaitoksiin myös saamelaisalueen ulkopuolelle. Keskus

kehittää ja suunnittelee Ijahis Idja - Alkuperäiskansojen musiikkitapahtumaa, joka järjestetään vuosittain toukokuussa Inarin kirkonkylässä. Saamelaismusiikkikeskuksella ei ole omia toimitiloja.

Saamelaisen lastenkulttuurikeskuksen kohderyhmänä ovat alle 18-vuotiaat lapset ja nuoret. Toimintaa toteutetaan mm. kerhojen, retkien, leirien ja työpaikkojen avulla. Taidemuotoina ovat mm. kuva-, elokuva-, sana-, tanssi- ja käsityötaide sekä draama ja musiikki.

Yksiköiden toimistotilat sijoitetaan käräjien yhteistilojen läheisyyteen. Rakennukseen sijoitettavat esiintymis-, yleisö- ja yhteistilat tukevat yksiköiden toimintaa. Yhteistyötä tehdään myös esim. Saamelaisalueen koulutuskeskuksen kanssa.

Kokous- ja neuvottelutilat

Saamelaiskäräjien ylin päättävä elin 21-jäseninen käräjien yleiskokous pitää 4-5 istuntoa vuodessa. Parlamenttitali tulee suunnitella arvokkaaksi tilaksi, jossa on otettu huomioon myös median tarpeet. Käräjien täysistuntoihin on myös yleisöllä pääsy. Parlamenttitalia voidaan käyttää muuhun, erikseen harkittavaan toimintaan, esim. muiden alkuperäiskansojen organisaatioiden kokouspaikana, jolloin tulkkausmahdollisuutta tulee voida käyttää hyväksi.

Tulkkauksen järjestämiseen tulee olla mahdollisuus paitsi parlamenttitalissa, myös auditoriossa ja mahdollisesti muissakin tiloissa. Tulkkeja tarvitaan enimmillään kahdeksan ja tulkkipit ovat siirrettäviä. Saamelaisalueen koulutuskeskus järjestää tulkkaus-koulutusta. Lisäksi tulkkausta voidaan tarvita virtuaaliopetus- ja videoneuvottelutilanteissa.

Kokoustilat järjestetään omaksi yksiköksen siten, että niitä voidaan käyttää kulttuurikeskuksen tilojen aukioloajoista riippumatta ja omana kulunvalvonta-alueenaan ja niitä tulee voida vuokrata myös ulkopuolisille. Tiloista tulee olla yhteys rakennuksen yhteisaulaan (ravintolapalvelut, yleisön käynti parlamenttitaliin).

Saunaosasto voi sijaita muista kokoustiloista erillään, jolloin muista kokoustiloista poikkeavat käyttöajat tai näkyvät tiloista voidaan mahdollisesti ottaa paremmin huomioon.

Arkisto- ja varastotilat

Arkistotilat suunnitellaan Saamelaiskäräjien omaan käyttöön. Päätearkiston tulee olla arkistomääräysten mukaista tilaa. Päätearkisto voidaan tarvittaessa jakaa erillisiin osiin lukittavilla hyllyillä tai kevyillä seinillä, jolloin osaa tilasta voidaan vuokrata esim. saamelaisyhdistysten tarpeisiin. Vaalimateriaalia sisältävä osa päätearkistosta tulee olla

erikseen lukittavissa. Päätearkisto voidaan sijoittaa Saamelaiskäräjien hallintotiloista erilleen.

Varastotilat suunnitellaan saamelaiskäräjien tilojen yhteyteen.

3.53 Saamelaisyhdistykset

SámiSoster ry

SámiSoster ry – saamelaisten sosiaali- ja terveysalan yhdistys seuraa saamelaisten yhteiskunnalliseen asemaan vaikuttavan lainsäädännön, hallinnon ja rahoituksen toteuttamista valtionsisäisen oikeuden ja kansainvälisen sopimusten mukaisesti, sekä tekee aloitteita ja antaa lausuntoja. Lisäksi yhdistys järjestää saamenkielisiä sosiaali- ja terveysalan palveluja.

Sámi Duodji

Sámi Duodji ry – saamelaiskäsityöyhdistys on saamelaisen käsityöperinteen kehittäjä ja elvyttäjä. Toimintaan kuuluu yhdistyksen tuotteiden myyminen, näyttelyiden ja kurssien järjestäminen sekä lasten ja nuorten parissa tehtävä valistustyö.

Yhdistyksille varataan toimistotyötiloja sekä Sámi Duodjille lisäksi myyntinäyttelytilaa. Näyttelytila sijoitetaan aula- ja yhteistilojen yhteyteen. Sosiaalituloina ja toimistotyön aputiloina käytetään Saamelaiskäräjien yhteistiloja.

3.54 Saamelaisalueen koulutuskeskus

Opetus- ja tutkimustilat

Saamelaisalueen koulutuskeskuksen medialinjalla opetetaan elokuva- ja TV-työtä. Nykyinen painopiste on perusammattikoulutuksen lisäksi tulevassa jatko- ja täydennyskoulutuksessa, johon sopivat ammattitutkintoon johtavat koulutukset.

Saamelaisalueen koulutuskeskuksen yhteyteen liitetään saamelaismusiikin opettajakoulutustoimintaa. Sen tavoitteena on mm. opettaa ja välittää perinteisen saamelaismusiikin osaajia musiikinopettajiksi. Lisäksi musiikin ammattilaisille ja saamelaisnuorille järjestetään erilaisia ja eripituisia saamelaismusiikin kursseja.

Kielten opetus

Saamelaisalueen koulutuskeskuksessa opetetaan saamen kieltä usealla eri tasolla ja monille eri ryhmille. Lisäksi koulun ammattiperustutkintoihin ja aikuiskoulutuskursseihin sisältyy mm. suomen, englannin ja ruotsin kielten opetusta. Venäjän kielen opetuksen tarve kasvaa alueella koko ajan. Yhteistyö mm. Oulun yliopiston Giellagas-instituutin ja Lapin yliopiston sekä Kautokeinin saamelaisen korkeakoulun kanssa on jo nyt vilkasta ja se tiivistyy tulevaisuudessa.

Saamelaisalueen koulutuskeskuksen yhtenä tehtävänä on edistää saamenkielisen oppimateriaalin tuottamista. Saamelaiskulttuurikeskuksessa julkaisutoiminta tulee olemaan monipuolista opetus- ja tutkimusjulkaisutoimintaa.

Mediaa ja musiikkia käytetään jo nyt saamen kielen- ja kulttuurinopetuksessa hyväksi. Kielen- ja kulttuurinopetuksessa sekä elokuva- ja mediakoulutuksessa yhdistyvät tarpeet ja toiminnot mm. tarinankerronnan, käsikirjoituksen, ideoiden kehittämisessä sekä elokuvien esittämässä ja niiden analysoimisessa.

3.54 Inarin saamelaiskirjasto

Inarin saamelaiskirjasto yhdistää Inarin kunnan kirkonkylässä sijaitsevan sivukirjaston toiminnan Saamelaisalueen koulutuskeskuksen oppilaskirjastoon. Saamelaiskirjastossa yhdistyvät perinteinen palvelutoiminta sekä digitaalisten aineistojen välitystoiminta ja tuottaminen.

Saamelaiskirjasto toimii myös kunta-laisten arkipäivän kohtaustapaikkana edistäen osaltaan saamen kielen elävää käyttöä.

Inarin saamelaiskirjasto on inarilaisia kokoava ja yhdistävä tila. Nykyisessä Inarin sivukirjastossa käy päivittäin noin 50 asiakasta. Kirjasto ATK-pisteineen on tärkeä etenkin opiskelijoiden, mutta myös muiden kyläläisten tiedonhaun kannalta. Kirjaston aukioloajat voi-

vat poiketa rakennuksen muista käyttöajoista, joten sijainti sisäänkäynnin ja neuvonnan lähellä on suotava. Lehtien luku voi päiväsaikaan laajeta myös aulan puolelle. Kunnan pääkirjastossa Ivalossa on kirjavarasto ja kyläkeskuksen välillä kulkee kirjastoauto kaksi kertaa viikossa ja toimittaa tilatut kirjat, joten laajemmalle kirjojen säilytystilalle ei ole kunnan puolesta tarvetta.

Kirjastoon varataan tilat Saamelaisalueen koulutuskeskuksen opiskelija-kirjastolle, tutkijatila mm. yliopistoyhteistyötä ja muuta tutkimustoimintaa varten sekä saamelaismusiikkiosasto kuuntelupisteineen. Saamelaiskäräjien oppimateriaalikeskus sijoitetaan kirjaston yhteyteen.

3.55 Yhteiskäyttötilat

Aula- ja yleisötilat

Monitoimiaula on rakennuksen yleisötiloja kokoava, tapahtumien ja tilaisuuksien mukaan muotoutuva monikäyttötila, jonka ympärille keskittyvät kirjasto, ravintola, auditorio ja monitoimisali. Aula toimii yleisölämpönä auditoriolle ja monitoimisalille näissä järjestettävien tapahtumien aikana sekä näyttelytilana. Aulan naulakkotilaa voidaan lisätä suuria yleisötapahtumia varten siirrettävillä koukkuhyllyillä.

Kiinteistövalvomon sijoittaminen aulatilojen yhteyteen yhdistää neuvonta-

ja vahtimestaripalvelut kiinteistön valvontaan ja turvallisuuspalveluun.

Auditorio, monitoimi- ja esiintymistilat

Auditoriolla on keskeinen merkitys järjestettäessä eri puolelta maastamme ja koko pohjoiselta alueelta tulevia saamelaisia kokoavia kulttuuri-, kokous- ja koulutustilaisuuksia. Auditoriossa, aulassa ja monitoimitilassa tullaan järjestämään jopa 80–600 osallistujan tapahtumia ja juhlia noin 60–70 päivänä vuodessa. Lisäksi tilaa käyttää Saamelaisalueen koulutuskeskus.

Auditorion tilasuunnittelussa on huomioitava monikäyttöisyyden vaatimukset: puhujatilaisuuksien sekä elokuva-, musiikki- ja teatteriesitysten järjestäminen. Istumapaikkoja tarvitaan noin 300 siten, että osa istuimista on kytkettäviä irtotuoleja. Tarvitaan tilavaraus siirrettäville tulkkipöydille ja tekniset valmiudet tilaisuuksien välittämiseen myös Pohjoismaihin. Kiinteä äänipöytä sijoitetaan katsomoon. Erityyppiset tilaisuudet edellyttävät salilta akustista muunneltavuutta. Elokuvaesityksiä varten tarvitaan valkokangas ja tila tulee olla pimennettävissä.

Näyttämö toimii tapahtumien välillä esiintymis- ja musiikin harjoitustilana. Näyttämö on perinteinen puulattiainen esiintymistila takatiloineen, verhoineen ja valaisin- ja lavastekiskoineen. Auditorion näyttämötiloista tulee

olla yhteys monitoimisaliin, joka toimii esim. lehdistötilana ja lavastepajana.

Monitoimisalia käytetään mediaope- tuksessa, vapaamuotoisen opiskelun ja perinteisenä opetustilana. Monitoimisalissa voidaan järjestää myös näyttelyitä, pienimuotoisia messuja ja kokeellisia teatteriesityksiä sekä sitä voidaan vuokrata yksityistilaisuuksiin. Monitoimisali on pinnoiltaan pelkistetty ”karkea” tila, joka mahdollistaa laajan muunneltavuuden. Monitoimisalin äänentoistolaitteet ovat siirrettävät.

Auditorio- ja monitoimisalin varastot jaetaan suunnitteluvaiheessa tarkoituksenmukaisella tavalla. Varastoissa säilytetään esim. puhujakorokkeita, lisäistuimia, siirrettäviä äänentoistolaitteita jne. sekä huolletaan laitteita. Näyttämö ja monitoimitila tarvitsevat lavasteiden ym. tavaran siirtoa varten erillisen uloskäynnin lastausovineen ja -pihoineen.

Pukeutumis-, peseytymis- ja lepotilat

Tilat ovat tapahtumien aikana esiintyjien käytössä, muulloin rakennuksen henkilökunnan käytössä, esim. suihkutilat palvelevat työmatkapyöräilijöitä. Tiloista tulee olla hyvä yhteys esiintyjälämpiöön ja monitoimisaliin. Lepohuonetta käytetään myös ensi- aputilana tapahtumien yhteydessä ja sitä voidaan käyttää tarvittaessa esim. työterveyshoitajan tilana.

Rakennuksen palvelutilat

Talon palveluyksikkö vastaa yhteistilojen markkinoinnista, myynnistä ja varauksista, huolehtii tapahtuma- ja kokousjärjestelyistä sekä hoitaa tekniikka-, informaatio- ja vahtimestaripalveluista. Tilojen tulee sijaita logistikan kannalta tarkoituksenmukaisesti.

Varaston tulee sijaita sopivalla paikalla siten, että tavaroiden lastaus ja niiden siirtäminen käyttäjille toimii helposti ja joustavasti. Alueelle on sijoitettava nykyaikaisen lajittelun mahdollistava jätepiha. Sijoittelussa on otettava huomioon jätehuoltoliikenteen turvallisuus ja toimivuus.

Kiinteistönhoidolle tarvitaan lämpimien tilojen lisäksi kylmää varastotilaa esim. piha-alueiden hoidossa tarvittavien välineiden säilytystä varten.

Ravintola

Ravintolatoiminta on tärkeää kokous- ja kongressitoiminnan järjestämiseksi ja ravintolalle on käyttöä myös henkilöstö- ja opiskelijaruokailun järjestämiseksi. Rakennuksessa työskentelevien henkilöiden määrä on noin 65. Keittiö tulee suunnitella siten, että sitä voidaan tarvittaessa laajentaa.

Keittiö mitoitetaan valmistuskeittiöksi. Päiväkäytössä ravintolasali voi laajentua aulatilojen puolelle, mutta yhteys

tulee olla suljettavissa ilta- ja viikonloppuaikoina, joten ravintola tarvitsee erillisen sisäänkäynnin ja omat asiakas-wc-tilat. Keittiön jäte- sekä muun tavaran lastaustilat tulee sijoittaa siten, että ne eivät häiritse rakennuksen muita toimintoja.

Väestönsuojatilat

Tontille rakennetaan S1-luokan väestönsuoja, joka rauhan aikana voi toimia esim. sosiaali- tai varastotilana, ei kuitenkaan päätearkistona. Väestönsuojaan sijoitettavat tilat sisältyvät huonetilaohjelmaan.

3.56 Piha-alueet ja pysäköinti

Piha-alueet ja liittyminen ympäristöön

Saamelaiskulttuurikeskuksen tulisi muodostaa kiintopiste kylälle ja toimiva pari sekä Siidalle että kyläkuva nykyisin hallitsevalle koulurakennukselle.

Piha-alueiden suunnittelu on tehtävä kevyesti, perinnettä ja luontoa kunnioittaen sekä ympäristöön sopeutuen. Rakennuksen sijoittamistavan tontille toivotaan eheyttävän hajanaista kyläkuva. Piha-alueiden suunnittelussa tulee myös ottaa huomioon paikalliset olosuhteet kuten pimeä ja luminen talvikausi, joka vaikuttaa mm. ulkovalaistukseen ja pihan huoltojärjestelyihin sekä lyhyt kasvukausi, minkä vuoksi esim. uudet puuistutukset ovat

täysimittaisia vasta pitkän ajan kuluttua. Olemassa olevia puita tulee säilyttää mahdollisuuksien mukaan.

Piha-alueelle on varattava tilaa mahdollisen esiintymispaikan rakentamiselle ja otettava huomioon rakennuksen / rakennusten myöhemmät laajenemissuunnat.

Piha-alueelle tullaan myöhemmin toteuttamaan ”arktinen puisto”, jossa esiteltäisiin arktisen alueen kasveja.

Autopaikat ja pysäköinti

Saamelaiskulttuurikeskuksessa työskentelevien henkilöiden määrä on noin 65 henkilöä, joista osa työskentelee rakennuksessa projektiluonteisesti tai osa-aikaisesti. Suurin osa henkilökunnasta liikkuu autolla. Pysäköintitilaa tarvitaan myös Saamelaisalueen koulutuskeseuksen ja kirjaston opiskelijoille sekä asiakkaille.

Kirjastoauto käy kahdesti viikossa Ivalon päätoimipisteestä Inarin kirjokylällä ja toimittaa samalla tilatut kirjat Inarin kirjaston sivutoimipisteeseen. Linja-autopaikkoja tarvitaan myös joidenkin kulttuurikeskuksessa järjestettävien tapahtumia tai matkailijoita varten.

Kulttuurikeskuksessa järjestetään myös mittavia kongresseja ja juhlia, joihin osallistuu jopa useita satoja henkilöi-

tä. Kulttuurikeskuksen pysäköintialuetta ei kuitenkaan kannata viihtyisyys- ja maisemasyistä mitoittaa yksittäisten suurtapahtumien perusteella. Näissä tilanteissa pysäköinti tapahtuu poikkeusjärjestelyiden avulla, käyttäen hyväksi lähiympäristössä olevia vapaita pysäköintipaikkoja ja tienvarsipysäköintiä. Pysäköintijärjestelyistä voitaneen sopia myös Saamelaismuseo Siidan kanssa, jolla on pysäköintitilaa lähes 70 autolle sekä 8 linja-autopaikkaa.

Pysäköintipaikkoja suunnitellaan 75, joista 45 varustetaan lämmityspistokeella henkilökuntaa varten. Linja-autopaikkoja varataan kolme. Lisäksi tarvitaan polkupyöräkatos mielellään henkilökunnan sosiaalitilojen tai opiskelijoiden kulkureittien läheisyyteen. Ajoneuvojen kulkureitit on suunniteltava siten, että liikenne on joustavaa ja turvallista myös suurtapahtumien yhteydessä ja että huoltoliikenne ei ole vaaraksi jalankulkuliikenteelle.

3.6 KILPAILUN TAVOITTEET

3.61 Arkkitehtoniset ja kulttuurilliset tavoitteet

Saamelainen rakentamisperinne on pienimuotoista eikä siten sisällä julkisia rakennuksia. Saamelaiskulttuurin ilmentäminen tämän päivän julkisen rakennuksen luonteessa edellyttää näin ollen arkkitehtonista tulkintaa.

Kulttuurikeskuksen arkkitehtuurin ja muotokielen tulee ilmentää sekä fyysisesti että toiminnallisesti saamelaisen kulttuurin omaleimaisuutta. Rakennuksella pitää olla selvästi tunnistettavissa oleva saamelainen olemus ja identiteetti, sisätiloissa saamelainen ilmapiiri. Rakennuksen tulee ilmentää saamelaisten perinteistä kansanluonnetta, jolle on ominaista vaatimattomuus, niukkailmeisyys ja vähäeleisyys sekä nöyryys luontoa kohtaan. (Ks. kohta 3.2)

3.62 Ympäristö- ja elinkaaritavoitteet

Ratkaisujen vaikutus käyttö- ja ylläpitokustannuksiin

Rakennuksessa on pyrittävä energiatehokkuuteen. Suunnittelussa on otettava huomioon pohjoisen ilmastolosuhteet (kylmä talvi, auringon säteily keväällä ja kesällä, tuuliolosuhteet, lumi). Kilpailijan tulee ideoida ja esittää rakennuksen energiansäästöperiaatteet. Materiaalien ja rakenteiden

käyttöikä ja ylläpitokustannuksiin vaikuttavat tekijät on myös otettava huomioon suunnitelmissa.

Muunneltavuus

Muunneltavuudessa tulee ottaa huomioon sekä rakennuksen että tilojen pitkän tähtäimen joustavuus. Kilpailuehdotuksessa tulee esittää rakennuksen laajentamismahdollisuus. Tilat tulee suunnitella muunneltaviksi sekä osastojen että huonejaon osalta.

Kestävän rakentamisen tavoitteet

Kestävä rakentaminen on aina paikallista ja paikan olosuhteet huomioiva. Rakennusmateriaalien paikallisuus, kestävyys sekä rakennuksen huollettavuus ja korjattavuus tulevat olemaan kilpailun keskeisiä tavoitteita.

3.63 Toiminnallisuus

Rakennuksen toiminnallisia tavoitteita on monikäyttöisyys - yhteiskäyttötiloja tulee voida käyttää yhdessä ja myös yhtäaikaaisesti. Ulkotila tulee suunnitella sisätilan jatkeeksi.

3.64 Taloudelliset tavoitteet

Kilpailun tavoitteita on myös taloudellisuus. Hankkeen tulee pysyä sille annetussa tavoitehinnassa. Kilpailun ensimmäisessä vaiheessa arvostelukriteerinä on ehdotuksen taloudellinen

kehityskelpoisuus. Ensimmäisen vaiheen parhaimmista kilpailutöistä mitataan laajuustiedot ja lasketaan kustannukset.

Kilpailun toiseen vaiheeseen kutsutuille annetaan mahdollisuus kehittää ehdotuksiaan erityisesti toiminnallisesti ja taloudellisesti. Kilpailijoille annetaan ehdotuskohtaiset kehittämisohjeet.

3.7 HUONETILAOHJELMA

SAAMELAISKULTTUURIKESKUS HUONETILAOHJELMA 15.5.2007											
		henkilöt	mitoit. henk.	tiloja, kpl	á ohm2	ohm2	ohm2 yht.				
		nyt	v.2010								
HANKE YHTEENSÄ							3070				
SAAMELAISKÄRÄJÄT			40 hlöä				1095	ohm2			
	sisältää Lapin lääninhallituksen tilat										
Yleinen toimisto		14	20				280				
	Puheenjohtaja	1	1	1	20	20		huoneessa neuvottelutila			
	Puheenjohtajan sihteeri	1	1	1	10	10					
	Hallintopäällikkö	1	1	1	20	20		huoneessa neuvottelutila			
	Hallintopäällikön sihteeri	1	1	1	10	10					
	Puheenjohtajan erityisavustaja	0	1	1	10	10					
	Lakimiessihteeri	1	1	1	10	10					
	Kulttuurisihteeri	1	1	1	10	10					
	Sosiaali- ja terveyssihteeri	1	1	1	10	10					
	Ympäristösihteeri	0	1	1	10	10					
	Tiedotus- ja kansaväl. asioid. sihteeri	0	1	1	10	10					
	Taloussihteeri	1	1	1	10	10					
	Toimistosihteerit	1	2	2	10	20					
	Projektiyöntekijät	5	7	7	10	70		eri yksiköiden, myös vaalityöntekijät			

	Lähiparastot						40		jaetaan eri yksiköille. 3 palo- turvakaappia ja 1 kassakaappi (vaalityönt.h vieressä)
	Lähiparastot					1	20	20	
Koulutus- ja oppimateriaalitoimisto		3	4					115	
	Koulutussihteeri	1	1			1	10	10	
	Oppimateriaalissihteerit	1	2			2	10	20	
	Toimistossihteeri	1	1			1	10	10	
	Näyttely- ja esittelytilat					1	15	15	kirjaston yhteydessä
	Pakkaamo/lähetämö					1	20	20	talon logistiikkakeskuksessa
	Kirja- ja av-varastot					1	40	40	pakkaamon vieressä
Kielitoimisto		2	5					50	
	Kääntäjä, pohjoissaame	1	1			1	10	10	
	Kääntäjä, inarinsaame		1			1	10	10	
	Kääntäjä, koltansaame		1			1	10	10	
	Kieliturvasihteeri	1	1			1	10	10	
	Toimistossihteeri		1			1	10	10	
Käräjien yhteistilat		0	4					140	
	Projektityöntekijät		3			3	10	30	esim. Saamelaismusiikkikeskus
	Kopiointi, fax ja lomakevarasto					1	20	20	sis. postilokerot, toimistojäteastiat
	Käsi kirjasto					1	20	20	
	ATK-suunnittelija	0	1			1	10	10	Kulunvalvottu tila
	ATK-huone					1	10	10	serveri, puh.keskus
	ATK-laittevarasto					1	10	10	
	Ulkovaatenaalakkot					1	3	3	

	Taukotila				1	25	25	sis. keittokomero
	Henkilökunnan WC-tilat						10	jaetaan N/M; N: lokerikko- ja ehostustilaa
	Siivouskomero						2	
Lapin lääninhallitus		1					15	
	Esittelijä	1			1	15	15	huoneessa paloturvakaappi
P-S Sosiaalialan osaamiskesk.		1					20	
	Toimistotilat	1		2	2	10	20	
Alkuperäiskansojen elokuvakeskus		1					55	
	Toimistotilat	1		3	3	10	30	
	Säilytystila filmeille, kylmä				1	10	10	
	Säilytystila materiaaleille, lämmin				1	15	15	
Saamelainen lastenkulttuurikeskus		1					15	
	Toimistotila	1		1	1	10	10	
	Varasto				1	5	5	
Kokous- ja neuvottelutilat							345	
	Saamelaiskäräjien parlamenttisali				1	150	150	tasalattia, edustavat materiaalit, siirrettävät äänestyslaitteet, videoneuv. valmius
	Tilavaraus tulkkaukselle (2 ohm2/tulkki)				8	2	16	siirrettävät tulkauskopit ja laitteet 8 kpl
	Äänitarkkaamo				1	5	5	

	Odotustila / kokousala				1	20	20		sis. vaatenaulakon, vain kokouksiin osallistujille
	Kokoustilojen WC-tilat						10		sis. inva-WC:n
	Pukeutumistila				1	5	5		
	Kokoustila, 15 henkeä				1	30	30		videoneuvotteluvalmius
	Kokoustila, 10 henkeä				1	20	20		videoneuvotteluvalmius
	Luottamusmiesten huone				1	15	15		2 työpistettä, lukittavat kaapit eri henkilöille
	Neuvottelutila / takkaahuone				1	35	35		sis. keittokomeron
	keittokomero + varastokaapit				1	5	5		
	Pukuhuone				1	14	14		
	Pesuhuone				1	10	10		
	Löylyhuone				1	8	8		
	Saunan WC-tila						2		
Arkisto- ja varastotilat								60	
	Päätearkisto				1	30	30		liukuhylyt.E1120, n.400 jm
	Varastotilaa, Saamelaiskäräjät				1	30	30		jaetaan tarvittaessa osiin
SAAMELAISYHDISTYKSET				6 hlöä				80	ohm2
SámiSoster ry		2	4					40	
	Toimistotila	2	3		3	10	30		
	Toimistotila, projektityöntekijä	1	1		1	10	10		
Sámi Duodji ry		2	2					40	
	Toimistotila	2	2		2	10	20		

	Myyntinäyttelytilat				1	20	20		aulatilojen yhteydessä
SAAMELAISALUEEN KOULUTUSKESKUS			12 hlöä					375	ohm2
Opetus ja tutkimus			12					375	kielet, kulttuuri, AV-opetus
	Toimistotila		2		2	10	20		
	Toimistotila		2		1	20	20		
	Ryhmätyöhuone / opetustila		4		1	15	15		omatoiminen opiskelu / pienryhmät
	Teorialuokka		3		1	42	42		virtuaaliopetusmahdollisuus, jaettavissa kahtia
	Teorialuokka, ATK / mediaopetus				1	25	25		
	kieli- / ATK-luokka				1	25	25		
	Kielistudio				1	30	30		kielitutkintokelpoinen
	Studio				1	60	60		hyötykorkeus väh. 4,5m, äänieristys
	Äänitarkkaamo				1	25	25		äänieristys
	Laulukoppi, jälkääntystila				1	6	6		studiotilojen yhteydessä, äänieristys, näköyhteys
	Editointi				1	30	30		käyttää myös elokuvakeskus
	Varastot				1	30	30		
	Musiikinopetuksen varasto				1	15	15		perinnesoitittimet ym
	ATK-suunnittelija	1	1		1	10	10		Saamelaiskäräjien ATK-tilan yhteydessä
	Ulkovaatteet /opisk. lokerikot				1	5	5		
	Oppilaiden WC:t						5		
	Inva-WC						5		
	Henkilökunnan WC:t						5		

	Siivouskomero								2			
INARIN SAAMELAISKIRJASTO				2 hlöä						205		ohm2
Kirjastotilat				2						205		
	Henkilökunnan työtilat	1	2		1	17	17		17			sisältää varatun aineiston hyllyn
	Henkilökunnan WC				1	3	3		3			
	Aikuisten osasto				1	65	65		65			sisältää lukupaikat
	Lasten ja nuorten osasto				1	38	38		38			sisältää lukupaikat
	Lainauspiste				1	10	10		10			sis. 2 ATK-pistettä aineiston selaamiseen
	ATK-työpisteet				2	2,5	2,5		5			
	Lehdet ja lukupaikat				1	10	10		10			lukupaikat laajenevat aulaan
	Opiskelijakirjasto				1	35	35		35			sis. opiskelijoiden lukupaikat
	Tutkijatilat				1	7	7		7			
	Saamelaismusiikkikirjasto								15			sis. kuuntelupisteet
	Saamelaiskäräjien oppimateriaalitoimiston näyttelytilat (15 m2)kirjaston yhteydessä (kts koulutus- ja oppimateriaalitoimisto)											
YHTEISKÄYTTÖTILAT				4 hlöä						1315		ohm2
Aula- ja yleisötilat										290		
	Monitoimi- ja palvelutila (aula)				1	200	200		200			aula,näyttely,lehtiluku ym.
	Kiinteistövalvomo ja neuvontavahtim.				1	15	15		15			

	Naulakkotilat				1	30	30		aulan yhteyteen
	Yleisö-WC-tilat						35		15 m2/miehet + 20 m2/ naiset
	Lastenhoitotila ja inva-WC						10		
Esiintymis- ja monitoimitilat								655	
	Elokuva-, esiintymis- ja kongressisali				1	300	300		nouseva katsomo, musiikkiesitykset, elokuvat ym.
	Projektorihuone				1	10	10		äänieristetty
	AV-tekniikka, miksaus				1	10	10		kiinteä alue salitilassa, suojakaide
	Näyttämö				1	100	100		sis. näyttämön takatilat, yhteys monitoimitsaliin
	Monitoimitsali				1	140	140		"karkea tila": monikamerakuvaus, lavastepaja, lehdistö, rakenneltavat näyttelyt, vapaa-ajan opetustila, siirrett. äänentoistolaitteet
	Monitoimisalin varasto				1	20	20		
	Esiintyjälämpio				1	30	30		yhteys pukutiloihin
	Esiintyjälämpion WC-tilat						5		
	Näyttämön varastot *)				1	40	40		
Pukeutumis-, peseytymis- ja lepotilat								60	
	Pukuhuoneet *)				2	15	30		
	Peseytymis- ja WC-tilat *)				2	10	20		
	Lepuhuone				1	10	10		vesipiste, ensiapuvävarustus
Rakennuksen palvelutilat								125	
	Saamen Talon palveluyksikön työtilat		4		4	10	40		sisältää postitustilan, yhteys kirjojen postitukseen
	Kiinteistönhoitajan tila				1	10	10		käynti ulkoa

	Siivouskeskus				1	15	15		
	Talon varastot *)						40		kalusteet, näyttelyvarusteet, irtonaulakot jne
	Toimistojätteen välivarasto				1	10	10		
	Ristiinkytkeätilat						10		jaetaan tarkoituksen muk. osiin
Ravintola				2				185	
	Ruokailutila				1	80	80		laajenee aulatiloihin, suljettavissa
	Valmistuskeittiö varastoinen			2	1	80	80		sis. siivous, tiskaus, jätekylmä jne
	Keittiön puku-, pesu-, wc-tilat						15		
	Asiakas-WC						10		sis. inva-WC:n
Väestönsuoja									
	2 % kerrosalasta						94		
	+väestönsuojan laitteilat								
	*) väestönsuojaan mahdollisesti sijoitettavia tiloja, esim.								
	Talon varastot *)						40		
	Pukuhuoneet *)						30		
	Peseytymis- ja WC-tilat *)						20		
							90		

4. EHDOTUSTEN LAADINTAOHJEET

3.8 KILPAILUEHDOTUSTEN ARVOSTELUPERUSTEET

Ehdotuksia arvostellessaan palkintolautakunta kiinnittää huomiota ratkaisun arkkitehtoniseen laatuun, tavoitteiden toteutumiseen (ks. kohta 3.6) ja kehityskelpoisuuteen.

Palkintolautakunta tulee arvostamaan enemmän ehdotusten kokonaislaatua kuin yksityiskohtien virheettömyyttä.

4.1 VAADITTAVAT ASIAKIRJAT

Asemapiirros 1:500

Asemapiirrokselta tulee käydä ilmi maaston korkeusasemat, liikennejärjestelyt sekä viheralueet. Asemapiirros tulee esittää kattokuvana, pohjois-eteläsuunnassa varjostettuna siten, että auringon sijainti on 45 asteen korkeudella lounaassa. Asemapiirroksessa tulee esittää Saamelaiskulttuurikeskukseen laajennusmahdollisuus.

Pohjapiirroksiset 1:200

Pohjapiirroksiin tulee merkitä tasojen korkeusasemat sekä tilat, tilaryhmät ja ehdotuksen mukaiset pinta-alat. Piirustuksissa tulee esittää kaikki tilaa jakavat ja yhdistävät elementit kuten ikkunat, ovet ja portaat.

Julkisivut ja leikkaukset 1:200

Julkisivupiirroksissa on esitettävä julkisivujen päämateriaalit. Leikkauksissa on osoitettava tasojen, räystäiden ja vesikaton ylimmän kohdan korkeusasemat.

Havainnekuvat

Kunkin kilpailijan tulee esittää ainakin kaksi sisä- ja kaksi ulkohavainnekuvaa tärkeiksi katsomistaan näkymistä.

Selostus

Kilpailijan tulee esittää selostus ehdotuksen keskeisistä arkkitehtonisista, maisemallisista ja toiminnallisista ratkaisuperusteista. Selostus sisällytetään planssiin ja kopio siitä liitetään pienennettyyn kopiosarjaan.

Kopiosarja

Mukaan on liitettävä A3 kokoon pienennetty, helposti kopioitava valokopiosarja koko kilpailumateriaalista. Pienennöksiin on merkittävä mittajana.

Muu materiaali ja suurin sallittu planssimäärä

Kilpailija saa halutessaan esittää myös muuta tarpeelliseksi katsomaansa materiaalia yhdellä planssilla. Kilpailija voi lähettää palkintolautakunnalle enintään kuusi planssia.

PDF- dokumentit

Ehdotukseen on liitettävä CD-levy, johon on tallennettu erillisinä PDF-tiedostoina A3-koossa pienennetyt plansseista. PDF-tiedostoista on poistettava tekijän henkilöllisyyteen liittyvät tunnisteet.

Kilpailun toisen vaiheen asiakirjat

Kilpailun toiseen vaiheeseen kutsu-

tuille annetaan mahdollisuus kehittää ehdotuksiaan toiminnallisesti ja taloudellisesti. Kilpailijoille annetaan ehdotuskohtaiset kehittämisohjeet. Toisessa kilpailuvaiheessa tullaan vaatimaan myös pienoismalli.

4.2 PIIRUSTUSTEN ESITYSTAPA

Piirustukset voivat olla värillisiä. Niiden on oltava jäykille, A1 kokoisille, pystysuuntaan asetettaville alustoille kiinnitettyjä ja sellaisenaan julkaisukelpoisia. Ehdotukset eivät saa olla painoteknisistä syistä "negatiiveja" eli mustalle pohjalle esitettyjä tai kirjoitettuja ehdotuksia.

4.3 KILPAILUSALAISUUS

Kilpailu on salainen. Kaikki piirustukset ja asiakirjat on varustettava nimimerkillä.

Kilpailuehdotuksen mukana on lähetettävä suljettu, nimimerkillä varustettu, läpinäkymätön kirjekuori. Kirjeessä tulee ilmoittaa nimimerkki, tekijän nimi, tekijänoikeuden haltija, osoite ja puhelinnumero.

4.4 EHDOTUSTEN SISÄÄNJÄTTÖ

Kilpailuehdotukset on varustettava merkinällä "Saamelaiskulttuurikeskus" ja ne on jätettävä määräpäivänä alla olevaan osoitteeseen viimeistään klo 15:00 tai viimeistään samana päivänä postin tai vastaavan kuljetuslaitoksen kuljetettavaksi osoitteella:

Senaatti-kiinteistöt
Lintulahdenkatu 5 A, PL 237
00531 Helsinki

Sisäänjättöpäiväyksen on kiistatta käytävä ilmi lähetyksen päällyksestä tai se on voitava muutoin tarvittaessa todistaa. Kilpailuehdotusten on oltava perillä 10 päivän sisällä kilpailuehdotusten jättöpäivästä.

27.3.2008 päivänä
Palkintolautakunta

SAAMELAISTEN VISUAALISET MAISEMAT, RAKENTAMINEN JA MUOTOKIELI VIRIKKEITÄ SAAMELAISALUEEN JULKISEEN RAKENTAMISEEN

Veli-Pekka Lehtola,
Giellagas-instituutti,
Oulun yliopisto

Saamelaisvaltuuskunta perustettiin Suomessa vuonna 1973, kauan ennen kuin saamelaiskäräjät Norjassa (1989) ja Ruotsissa (1992). Suomen saamelaisten parlamentti on kuitenkin – myös muuttuaan Saamelaiskäräjäksi (1996) – joutunut toimimaan vanhassa koulurakennuksessa, jonka tilat ovat olleet monin tavoin epäkäytännölliset ja joka ei ole missään tapauksessa rakennuksena voinut symboloida saamelaisuutta tarpeellisella tavalla.

Uuden kulttuurikeskuksen toivotaankin, paitsi tarjoavan käytännöllisiä toimitiloja saamelaisille laitoksille ja yhteisöille, myös ulkoisesti heijastelevan nykyaikaista saamelaisuutta, jossa perinnettä yhdistetään ja sulatetaan uuden ajan vaikutteisiin ja näkemyksiin. Arkkitehtuurinkin haluttaisiin korostavan elävää saamelaiskulttuuria luovan ja esittävän laitoksen roolia politiikan, koulutuksen ja taiteiden kohtaamispaikkana. Kulttuurikeskuksen uskotaan tuovan uutta elävyyttä kylän omiin toimintoihin, mutta myös yhdistävän Suomen saamelaisalueen ihmisiä ja neljän maan saamelaisalueen toimijoita. Kulttuurikeskuksesta tulee Suomen saamelaisten itsehallinnon ja elävän kulttuurin symboli.

Pohjoismaiden ja Venäjän saamelaisinstituutit ovat alkaneet kehittyä vasta 1960-luvulta lähtien. Vaikka esimerkiksi museoita perustettiin jo varhain (esimerkiksi Saamelaismuseo

Inarissa 1962 tai Vuorka-Dávvirat / Samiske Samlinger Kaarasjoelle 1972), saamelaistoimintoihin liittyvä julkinen rakentaminen on tuoreempi ilmiö. Esimerkiksi Koutokeinossa Norjassa vuonna 1981 valmistunut kulttuuritalo oli ensimmäisiä täysin saamelaisten omista tarpeista syntyneitä julkisia rakennuksia. Inarin saamelaismuseon ”uudisrakennus” Siida (avattiin yleisölle 1998) oli Suomen puolen ensimmäinen selkeästi saamelaista instituutiot varten suunniteltu rakennus, joskin Siidassa toimii myös Metsähallituksen luontokeskus.

Usein saamelaisten julkisten rakennusten suunnittelua on hallinnut stereotyyppinen ajattelu siitä, mitä ”saamelainen rakentaminen” ja ”saamelainen perinne” on. Kärjistetysti sanoen, saamelaisten perinteisenä rakentamisena on pidetty kotaa, minkä takia monet saamelaisalueen rakennukset – myös saamelaisten itsensä suunnittelemaat – ovat olleet kodan muotoisia! Tosiasiassa saamelaisalueen rakennusperinne on viime vuosisatoina syntynyt hyvin monenlaisista vaikutteista. Saamelaisia ympäröiviin ”visuaalisiin maisemiin” liittyy myös paljon luovuutta, joskin kokeilunhalua ovat rajoittaneet käytännölliset seikat.

Artikkelini tarkoituksena on antaa viirikkeitä modernin saamelaisen julkisen rakentamisen suunnitteluun. Keskeisenä lähtökohtana on saame-

laisperinteen monimuotoisuus, joka perustuu erilaisten ympäristöjen luomiin olosuhteisiin ja mahdollisuuksiin. Toinen lähtökohta on saamelainen tiläkäsitys, jota tarkastelen saamelaisten kulttuuriympäristöä koskevien käsitysten sekä luonnon ja ihmisen erityisen suhteen kautta. Kolmantena lähtökohtana on saamelainen estetiikka, jossa čehppodat ja čábbodat – käytännöntaito ja kauneusarvot – kohtaavat. Samalla käsittelen piirteitä saamelaisten perinteisestä visuaalisesta maisemasta.

SAAMELAISPERINTEEN MONIMUOTOISUUS

Pohjois-Fennoskandian luonnon monimuotoisuus on muovannut eri alueiden saamelaiskulttuureita erilaisiksi. Aikojen kuluessa ”saamelaiskansan” sisälle on syntynyt kymmenkunta eri saamelaisryhmää, joiden elämäntavat ja kielet eroavat toisistaan. Yksistään nykyisen Suomen alueella on kolme eri kieliryhmää: inarin, pohjoissaamen ja koltan kieliryhmät. Elämäntapojen perusteella Suomen saamelaisissa voidaan erottaa neljä-viisi kulttuuriryhmää: Inarin järvisaamelaiset, Enontekiön alueen ja Sompion tunturi- eli porosaamelaiset, Tenon jokisaamelaiset sekä koltat. Kukin ryhmä on sopeuttanut kulttuurinsa paikallisiin oloihin.

Luonnon ja kulttuurien moninaisuus jo pelkästään Suomen puolella muo-

dostaa vastakohdan turismin suosi-
mille stereotyyppisille yleistyksille
saamelaisalueesta "tunturien maana"
tai "poropaimentolaisten valtakunta-
na". Esimerkiksi Inarin maisemat ei-
vät Otsamotunturia lukuun ottamatta
ole tunturimaisemaa, vaan metsä- ja
järvialuetta runsaine jääkauden muo-
dostamine vaaroineen ja kivikkoineen.
Inarijärvi on muodostanut inarin-
saamelaisten "sisämeren", jonka vai-
kutukset vanhankansan elämäntapaan ja
maailmankuvaan on ollut olennainen.
Poron ja peuran rinnalla myös kala on
ollut inarinsaamelaisten elämäntavan
perusta.

Siirryttäessä Tenojoelle päin maisema
muuttuu vähitellen tunturimaisemaksi,
mutta myös jokimaisemaksi, jota luon-
nehtii kalastuksen ja poronhoidon li-
säksi maatalous. Elinkeinojen moni-
naisuus kuvastaa sitä tosiasiaa, että
porosaamelaisia lukuun ottamatta suu-
ri osa Suomen saamelaisista on histo-
riansa ajan saanut elantonsa muus-
ta kuin pelkästä poronhoidosta, joka
useinkin on ollut pienimuotoista.

Poronhoito on kuitenkin antanut lei-
mansa koko saamelaiskulttuurille.
Suurporonhoidon ydinaluetta myöhem-
män Suomen puolella oli Käsivarren-
Enontekiön alue, joka muotoutui ka-
peanomaiseksi vyöhykkeeksi vuoden
1852 rajasulkujen myötä. Rajasulut
pakottivat porosaamelaiset toisaal-
ta vähitellen asettumaan vakituisesti

aloilleen, toisaalta muuttamaan myös
muualle, Länsi-Inariin ja Sompion seu-
dulle. Siellä maisemat olivat erilaisia ja
saamelainen poronhoitokin sai uusia,
paikallisia piirteitä.

Viimeisin saamelainen kulttuuriker-
rostuma Suomen puolella on koltta-
saamelainen yhteisö, joka joutui toi-
sen maailmansodan jälkeen jättämään
asuinalueensa Neuvostoliiton puo-
lelle jääneeltä Petsamon alueelta.
Koltat asutettiin Inarijärven ympäris-
töön ns. Luton ja Näättämön alueille.
Kulttuuriltaan koltat eroavat selvästi
läntisistä saamelaisryhmistä, sillä Ve-
näjän valtakunnassa eläneinä he omak-
suivat runsaasti venäläisiä ja karjalai-
sia vaikutteita.

Kulttuuri- ja kieliryhmien erilaisuus
osoittaa, että ei ole vain yhtä "saame-
laisuutta", joka perusasioissaan oli-
si yleistettävissä kaikkiin saamelais-
ryhmiin. Kun pohjoissaamelaisen
kulttuurin tunnusmerkkeinä on usein
pidetty laajamittaista poronhoitoa
ja joikuperinnettä, inarinsaamelai-
siin ne eivät sellaisinaan sovi. Inarin-
saamelainen joikuperinne katosi jo
vuosisata sitten, ja inarilaisten poron-
hoito on aina ollut pienimuotoista.
Perinteinen talvikyläjärjestelmäkään ei
näytä Inarin historiassa olleen niin kes-
keinen kuin muualla.

Saamelaiset alkoivat myös uudisasuk-
kaiksi jo varhain, 1700-luvulta lähtien.

Saamelainen uudisasutus erosi rinta-
maiden maataloudesta siinä mielessä,
että se perustui edelleen vuotuiskier-
toon ja monitalouteen, siihen että elan-
to otettiin eri vuodenaikoina eri lähteis-
tä. Se määritteli myös elämäntavan:
vielä 1900-luvulla useimmat maatalo-
utta harjoittavat saamelaisetkin muut-
tivat kesäpaikan ja talvipaikan välillä.
Vuotuiskierto perustuva monitalous
onkin perinne, joka on ollut yhteistä
useimmille saamelaisryhmille ajasta ja
paikasta huolimatta.

Inarinsaamelainen elämäntapa on esi-
merkki siitä aktiivisesta sopeutumisesta,
joka on ollut tyypillistä saamelaiselle
kulttuurille. Ulkoisia vaikutteita omak-
suttiin jopa mielellään, mutta niitä oli
pakko soveltaa paikallisten olosuhteiden
mukaan. Etelän elinkeinot, keksinnöt
ja kulttuurimuodot eivät täällä
sellaisinaan toimi, vaan saavat oman
luonteensa. Ne uudistukset, jotka saa-
daan sopeutumaan paikallisiin olosuh-
teisiin, tulevat osaksi perinnettä.

RAKENTAMISEN HISTORIAT

Perinteisintä saamelaista asumismuo-
toa edustaa pyramidinmuotoinen kota-
ja laavuasukset, jotka tehtiin puusta,
tuohesta, turpeesta ja kivistä, myöhem-
min myös kankaasta. Kotarakennelma
oli kiinteämpi ja tarkoitettu pysyväm-
pään asumiseen, laavu puolestaan
kevytrakenteinen ja helpommin siirrel-
tävä. Vanhassa lapinkyläjärjestelmässä

perheillä oli yleensä monta asuinpaikkaa vuotuiskierron mukaisesti. Perheet kokoontuivat yhteen ns. talvikylässä, joka oli lapinkyläjärjestelmän sosiaalinen keskus. Perinteisessä saamelaisasumuksessa oli tietty istumajärjestys. Kodan tai laavun keskellä oli tulisija (*árran*), jonka ympärillä perhe kokoontui aterioimaan ja tarinoimaan. Kodan ulkopuolella avautui *siljo* (saam. šillju), kotakenttä, jossa oli varastoja, telineitä ja muita tarpeellisia välineitä.¹

Kotakulttuuri sai jo varhain rinnalleen hirsitalokulttuurin, vaikka uudisasukaskulttuuri sopeutettiin usein perinteeseen, vuotuiskierron mukaiseen elämäntapaan. Kodan ja tuvan välimuoto oli kota, jossa oli muurattu, laakakivinen takka oikeassa ovinurkassa. Sivuseinässä oli yksiruutuinen ikkuna. Räppänä oli suljettu, koska savu poistui muuratun piipun kautta. Tästä oli lyhyt askel hirsitupaan, jonka alkumuotona saamelaisalueella oli yksihuoneinen, suorakaiteen muotoinen kömmänä. Nurkkaan oli muurattu laakakivinen takka, *piisi* eli lapintakka (ruots. spis) ja seinässä oli lasi-ikkuna.

Kaksihuoneisia hirsitupia ruvettiin rakentamaan saamelaisalueellakin jo 1700-luvulla. Ne noudattelivat talonpoikaisen paritalon mallia: keskellä sijaitsevan kylmän eteisen molemmilla puolilla oli tupa. Lapintalo oli käsinvestetystä hirrestä tehty vuoraamaton ja maalaaamaton, harmaa rakennus, joka oli katet-

tu tuohi-malka-, turve- tai lautakatolla, myöhemmin huovalla. Talon pihapiirissä eli kentässä oli vapaasti ryhmittyneinä pieniä hirsisiä tai turvepäälysteisiä ulkorakennuksia, toisinaan pistekohta (mm. vedenkeittämiseen).

Tämä ns. lapintalo edusti uuden ajan saamelaista asumiskulttuuria, josta vähitellen muodostui pohjoisiin oloihin hyvin "sopeutunut" muunnelma. Se sai monin tavoin oman "saamelaisen leimansa" niin rakenteiden, yksityiskohtien kuin pihakenttienkin erityislaadun perusteella. Saamelaisalueella kulkeneet matkakirjailijat totesivat usein, että saamelaisten talojen pihapiirit muistuttivat enemmän vanhoja kotakenttiä kuin rintamaiden pihapiirejä. Tämä vaikutelma syntyi siitä, että vielä asutuksen vakiinnuttua perheillä saattoi olla kaksi asuinrakennusta, ja molempia paikkoja luonnehti tietty keskeneräisyys tai väliaikaisuus. Myöhemmin kesä- ja talvipaikka saattoivat olla samassa kentässä. Tuvisissa yöpyi usein markkina-aikoina paljon ihmisiä, ja piisin äärellä saatiin kuulla uutiset, kertoa ja kuulla jännittäviä tarinoita ja lapsillekin ne olivat hyviä opitunteja elämästä Saamenmaassa.

Ensimmäisiä julkisia rakennuksia saamelaisalueella olivat kirkot, pappilat ja nimismiesten virka-asunnot. Kirkkoja alettiin rakentaa jo 1600-luvun alussa, mutta esimerkiksi Inarinseudulla vanhimpana on säilynyt Pielpjärven

kirkko (1754-60), maalaamaton pieni ristikirkko. Pappien ja nimismiesten virka-asunnot olivat alussa vaatimattomia, mutta esimerkiksi Xenofon Nordlingin Kaamaseen 1870-luvulla rakentama nimismiehen puustelli oli kuusihuoneinen pohjalaismallinen talo, "erämaiden herraskartano", joka toimi suuren mallitilan päärakennuksena.

Valtion virkatalojen ja kunnanrakennusten lisäksi matkailun kehittyminen 1900-luvun alusta lähtien toi uudenlaisia julkisia rakennuksia myös saamelaisalueelle. Ivalon matkailumaja 1930, Kolttaköngään matkailumaja 1931 ja Inarin matkailumaja 1938 edustivat modernia arkkitehtuuria ja funktionalistista rakennustyyliä. Vaikka muoto oli tuotu muualta, se sopeutettiin usein kohtalaisen hyvin ympäristöönsä, ja esimerkiksi Inarin matkailumaja muodostui monella tavoin kylän keskeiseksi sekä kohtaamispaikkana että symbolisesti.

Lapin rakennuskanta tuhoutui suurelta osin Lapin sodassa 1944, jolloin saksalaiset poltetun maan taktiikkansa mukaisesti hävittivät valtaosan Lapin ja Finnmärkin rakennuskannasta. Vanha rakennuskanta säilyi parhaiten syrjässä tieyhteyksistä, erityisesti Tenojokilaaksossa, mutta syrjäytyi sielläkin uuden rakennuskannan tieltä. Jälleenrakennusaikana saamelaisaluekin rakennettiin standarditalojen mallein niin, että etelässä suunnitel-

lut tyypitalot tulivat saamelaisalueen omakotitaloiksi.

Toinen murrosvaihe oli vuoden 1969 porotilalain aiheuttama: Pohjois-Lappiin muodostettiin kaikkiaan yli 600 porotilaa, joista saamelaisperheiden omistuksessa oli 250. Porotilojen rakennuksetkin olivat useimmiten tyyppipiirustusten mukaisesti rakennettuja taloja. Porotilojen myötä siirryttiin perinteisestä haja-asutuksesta keskitettyyn asutukseen. Myös perhemalli muuttui aiemmasta suurperheestä ydinperheeksi.

Saamelaiset aktiivit alkoivat vuonna 1959 koota katoavaa esineellistä kulttuuria Inariin perustettavaan Saamelaismuseoon, joka avattiin yleisölle 1962. Museon ”arkkitehtuurissa” näkyi saamelainen tilakäsitys sikäli, että kyseessä oli suopungin muotoon rakennettu ulkomuseo, joka pyrki esittelemään saamelaisten aineellista kulttuuria luonnonympäristössä. Saamelaismuseo tarjosi samalla saamelaisen omia ”vastakuvia” ulkopuolisten tekemille lappalaiskuvauksille, joissa saamelaisten perinne supistettiin muutamiiin symboleihin, erityisesti kotaan, poroon ja noitarumpukuvioihin.

Tämä kliseinen näkemys saamelaisperinteestä tuli erityisen hyvin näkyviin saamelaisalueella erityisesti turismin liittyvässä rakentamisessa. Harri Hautajärven mukaan ammattitaitoinen

arkkitehtisuunnittelu Lapin matkailussa menetti merkityksensä 1960-luvulla. Luonto- ja maisema-arvot kadottivat aiemman tärkeytensä liike-elämän tarpeiden edessä. Matkailurakentamisesta tuli sekavaa ja epäyhtenäistä. Paikallisväriä tavoiteltaessa jäljiteltiin lähinnä kodan muotoa enemmän tai vähemmän onnistuneesti. Sisustuksessa ja muussa koristelussa käytettiin hyväksi saamelaisten perinteen elementtejä tuntematta lainkaan niiden aiempia käyttöyhteyksiä ja merkityksiä.

SAAMELAINEN YMPÄRISTÖIDENTITEETTI

Kuten todettu, eräs yleinen piirre eri saamelaisryhmien aiemmassa elämäntavassa oli monitalous ja sopeutuminen vuotuiskeertoon: elanto otettiin siis vuoden kuluessa eri lähteistä. Se vaikutti niin saamelaisten maailmankuvaan, elämäntapaan kuin rakentamiseen. Vuodenaikojen mukaisesti ominaista elämäntavalle oli liikkuvuus niin, että vielä 1900-luvulla monet saamelaisperheet siirtyivät vähintäänkin talvi- ja kesäpaikan välillä, jotka lopulta saattoivat olla samassa *kentässä*. Turvekota oli kesällä viileämpi, hirsitalo talvella lämpimämpi. Liikkuvuuden takia saamelaista rakentamista luonnehti tietty keskeneräisyys, samoin kuin tilojen muunneltavuus niin, että taloissa saattoi olla jopa irtoseiniä!

Saamelaiset tutkijat ovat viime vuosi-

na kiinnittäneet huomiota saamelaisen kulttuuriympäristön käsitteeseen, joka eroaa esimerkiksi suomalaisen lainsäätäjän pohjoista luontoa koskevista käsityksistä. Suomalainen hallinto jakaa pohjoisen ympäristön usein luonnonmaisemaan, jota luonnehtii ihmisen poissaolo (”erämaa”) ja kulttuurimaisemaan, jota luonnehtivat ihmisen luontoon jättämät jäljet sekä ”rakennettu maisema”. Pohjana tälle jaolle lieenee jo talonpoikainen tapa nähdä vain kokovuotisesti käytetyt alueet ”asuttuina”, kun taas esimerkiksi saamelaisten sesonkiluonteisesti käyttämät seudut olivat ”erämaata”.

Jo suomalainen geografi ja maanmittaaja Karl Nickul arvosteli 1920- ja 1930-luvulla Petsamon aluetta hallinnoivia virkamiehiä siitä, että nämä eivät pitäneet koltasaamelaisten ikiaikaista maankäyttöä suomalaiseen verrattavana. Vaikka koltat eivät asuneetkaan ”vakituisesti” tietyssä paikassa, alueet saattoivat silti olla vakituisen maankäytön piirissä. Niiden käyttöä osoittivat muun muassa paikannimet, jotka usein liittyivät sukujen nautinta-alueisiin ja muuttoreitteihin.

Nykypäivän saamelaistutkijat pyrkivät samalla tavoin määrittämään saamelaisen kulttuuriympäristön paitsi asuinpaikkoina myös säännöllisen maankäytön kautta. Saamelaisilla on tarkat käsitykset perinteiseen tapaoikeuteen kuuluvista nautinta-alueista, esimer-

kiksi kalastuspaikoista. Saamelaisten maankäyttöä osoittavat aineelliset muistomerkit, kuten erotusaidat, pyyntiasumukset ja -kodat sekä pyhät paikat. Sen lisäksi on runsaasti henkisiä muistomerkkejä, kuten paikannimet, paikkoihin liittyvät tarinat ja kertomukset sekä joiut, joissa paikoilla on usein keskeinen asema.²

Saamelaisten käsitykselle kulttuurimaisemasta on ominaista se, että ihmisen roolia ei painoteta luonnon muokkaajana niin, että maankäyttö näkyisi kaiken aikaa jälkinä luonnossa. Saamelainen kulttuurimaisema voi näyttää luonnonmaisemalta, mutta kantaa kulttuurimaiseman arvoja ja merkityksiä. Saamelaiset eivät ole perinteisesti tehneet jyrkkää eroa asutun ja "asumatoman" ympäristön välillä. Tähän viittaa esimerkiksi Nils-Aslak Valkeapää eräässä runossaan: "astuessani ulos / olen sisällä".

"Ulkona sisäpuolella" -ajattelu näkyy perinteisissä paikkakäsityksissä, joita on hahmoteltu saamen kielen sanojen *báiki* ja *meahcci* välillä. Saamelaiselle *báiki* (suom. paikka) on merkinnyt paikkaa, jossa asumukset ovat, mutta myös muuta "vakituista" paikkaa, kuten hilla-jänkkää tai kalajärveä. Sen sijaan *meahcci* (suom. luonto) on alue, joka määritellään suhteessa sen käyttöön ja siellä kulkemiseen; *meahccista* haetaan esimerkiksi puita, marjoja, kalaa, lintuja, kenkäheiniä ja jäkälää.

Liikkuvan elämäntavan aiheuttamasta joustavasta tilojen käytöstä johtui, että näiden käsitteiden merkitykset saattoivat vaihdella sesonkiluonteisesti. Samalla lailla kuin laavupaikka saattoi olla eräänä päivänä yhdessä paikassa ja seuraavana toisessa, myös tämän päivän piha (*báiki*) voi olla huomisen luonto (*meahcci*). Nämä muutokset eivät kuitenkaan olleet mielivaltaisia. Ne tapahtuivat vakiintuneiden muotojen mukaan, perinteisten nautinta-alueiden sisällä.

SAAMELAINEN ESTETIIKKA?

Saamelaisten visuaalisen ilmaisun kaukaista historiaa on vaikea hahmottaa, koska siihen liittyy useita katkeamia. Niinpä meillä on vain katkonaista informaatiota esimerkiksi kalliotaiteen ja noitarumpukuvioiden merkityksistä. Aihepiireiltään ne liittyvät kuitenkin olennaisesti myöhempien saamelaisten elämään. Ongelmalliseksi niiden käytön jopa saamelaistaiteilijoiden parissa tekee vanhan saamelaissymboliikan "klisheytyminen" erityisesti matkamuitteollisuuden myötä.

Saamelaisten visuaalinen ilmaisu, joka näkyy esimerkiksi *duodjin*, saamen käsityön, perinteessä, on muovautunut liikkuvan ja luontoa säästeliäästi hyödyntävän elämäntavan mukaan. Sitä luonnehtii tarkoituksenmukaisuus sekä materiaalin saannin että käytön suhteen. Monet saamelaiset käsityön-

tekijät korostavat, että duodjissa esteettisyys on aina palvellut käytäntöä. Esimerkiksi puukonkahvan aistikkaana koristeluna pidetty rakenne on suunniteltu taitavasti kestämaan kulutusta ja räsytystä ja palvelemaan käyttöä mm. poistamalla liukkautta. Usein käsityöläinen mukautuu materiaaleihin mieluummin kuin mukauttaa niitä. Esimerkiksi pahkasta tehdyt käyttöesineet noudattelevat luonnon omia muotoja.

Taitavimmilla käsityöläisillä on kuitenkin ollut taiteilijan kykyjä saada käytännöllinen esine myös miellyttämään silmää. Jo kivikaudelta tunnetaan ornamenttiikkaa, jonka avulla luu- ja puuesineistä on pyritty saamaan arvokkaan näköisiä. Saamenkäsityön taitava muotoilu on yksi syy siihen, että ulkopuolisetkin ovat mielellään hankineet sitä nimenomaan taide-esineiksi jo 1600-luvulta lähtien.

Vaikka esimerkiksi duodjilla on vuosituhantiset juuret, se on aina ollut kehittyvä taiteenala. Käsitteeseen perinne (*árbevierru*) kuuluuakin jatkuvuuden lisäksi olennaisesti myös muutos ja jopa "uudelleenkeksiminen". Jatkuvuus merkitsee tietoa, joka on kulkenut sukupolvelta toiselle ja jota saamelainen kantaa mukanaan sekä konkreettisena tietona että välillisesti teoissaan ja puheissaan. Esimerkiksi *duodji* ei ole pelkästään mekaanista käsityötä, vaan sen oppiminen ja tekeminen ovat kulttuurinen prosessi, jossa välittyi run-

saasti muutakin tietoa kuin pelkästään valmistamiseen liittyvää. Jatkuvuuden perustana duodjissa on ollut luonnosta saatavien materiaalien käyttö.

Ominaista perinteelle kuitenkin on, että se muuttuu kaiken aikaa omaksumalla uusia vaikutteita ja soveltamalla sitä uusissa tilanteissa. Perinteiset materiaalit ovat saaneet rinnalleen uusia, joita on alettu myöhemmin pitää erottamattomasti "saamelaisina". Esimerkiksi hopeaa ja verkkakankaasta tehtyä lapinpukua (gáktiä) pidetään nykyisin leimallisesti saamelaisina materiaaleina, vaikka niiden käyttö on omaksuttu keskiajan lopulla kansainvälisen kaupan piiristä.

Saamelaisyhteiskunnan muutoksen myötä duodjin merkitys on muuttunut sikäli, että ostotavaran lisääntyessä duodjin käytännöllisyyden on alkanut korvata esteettisyys. Koska duodji tehtiin nyt pääosin myyntiin, duodjista alkoi tulla leimallisesti taidekäsityötä. Taidekäsityö on lähellä modernia kuvataidetta, josta tuli 1970-luvulta lähtien uusi visuaalinen ilmaisutapa nuorille saamelaisille.

Modernissa saamelaisessa kuvataiteessa perinteistä kuvastoa ja estetiikkaa esimerkiksi värien suhteen on kehitelty uuden ajan tarpeisiin. He ovat tarkastelleet esi-isien kuvamaailmaa nykyajan näkemysten ja kokemusten läpi. Nils-Aslak Valkeapää sanoo: "Ikivanha

saamelainen kuvasto sinällään on oma kielensä, joka on oma tarinansa, mutta jonka merkitykset ovat meiltä kadonneet. Tuotuina uuden maailman kokemus- ja värimaailmaan vanhat symbolit ovat luettavissa uudenaikaisena taiteellisenä ilmaisuna. Ne luovat kaksoisvalaistuksen, joka saa uusia merkityksiä."³

Uudenlainen käsitys perinteen uudistamisesta on johtanut myös siihen, että tiettyjä katkenneita perinteitä on alettu rekonstruoida ja löytää uudelleen. Esimerkiksi perinteinen naisten sarviklakki, joka katosi käytöstä 1800-luvun lopulla, on palautettu osaksi saamelaisista pukukulttuuria. Tämä kuvaa aktiivista suhtautumista siihen käsitykseen, että perinne ei ole mitään pakonomaisesti paikallaan pysyvää, vaan kolonialismin katkaisemia traditioita on mahdollista elvyttää.

Paitsi taiteen maailmaa, saamelaista estetiikkaa arvioitaessa unohtuu helposti se kokemusmaailma, jonka kanssa saamelainen oli tekemisissä arkipäivän elämässä. Vaikka luonnonkansan ihmisen kykyä kokea "esteettisiä elämyksiä" vähätellään, on selvää, että jo saamelaisalueen maisemat vaikuttivat ihmisiin syvällisesti, ovathan ne usein olleet jokujen aiheina. Pyhät paikat, esimerkiksi Inarijärven Ukonsaari, lienee usein valittu visuaalisen vaikuttavuutensa perusteella. Luonnonkierron tuomat ilmiöt kaamoskuun mystisyydestä ruska-ajan värikylläisyyteen ovat tunne-

tusti liikuttaneet ihmisiä. Elämys voi syntyä myös kosketuksesta, kuten porontaljan tai sisnanahan pehmeydestä, tai sävyistä, esimerkiksi kalliopaaden rosoisuudesta tai vanhan kotapuun särisestä harmaudesta.

Toinen visuaalinen maisema, jota ei ole juurikaan tutkittu, on nykysaamelaisen arkiestetiikka. Vaikka esimerkiksi perinteisen saamenpuvun käyttö on vähentynyt ja rajoittuu usein vain juhlatilaisuuksiin, saamelaiset käyttävät monelaisia etnisiä markkereita osoittamaan kuulumista "meihin" ja tiettyyn etniseen ryhmään. Näitä markkereita voivat olla sisnalaukut tai -asusteet,

KOHTAAMISEN TILA

Saamelaisessa kulttuurissa ei perinteisesti tunneta julkisen rakentamisen perinnettä. Sitä vastoin on hahmotettavissa selkeä yhteenkuuluvuus rakentamisen, ympäristöajattelun ja "luonnon oman estetiikan" käyttämisen välillä. Tärkeitä avainsanoja tässä yhtälössä ovat käytännöllisyyden ja estetiikan suhde, toimivuus, joustavuus eli fleksibiliteetti, luovuus ja ekologinen ajattelu. Ominaista on ollut myös käyttökulttuurin yksinkertaisuus: pohjoiset olosuhteet eivät ole koskaan suosineet liian monimutkaisia ratkaisuja, eivät myöskään suureellisia tai pompöösejä.

Olen kirjoituksessani hahmotellut saamelaista tilakäsitystä kahdella tavoin.

(Footnotes)

¹ Kuvateksti: Puu- ja turvekotaa on käytetty pysyvämpänä asumuksena erityisesti metsäsaamelaiden keskuudessa. Malli lienee omaksuttu historiallisella ajalla etelän rakennustekniikasta. Hirsikehän päällä oli kotamallinen katto, joka katettiin tuohilla ja turpeilla. Ovi tehtiin veistetyistä laudoista ja saranoitettiin nahkapaloilla tai puusaranoilla. Kynnys oli pari hirsiker-taa korkea estämään kylmävirran.

² Esimerkiksi Inarin alueella inhimillinen menneisyys elää luonnonympäristössä monin ta-voin. Alueen muinaisjäännöksiä ovat esimerkiksi Länsi-Inarin pyyntikuoppaketjut, Nukku-majoen talvikylän jäänteet, erilaiset uhripaikat sekä Siuttavaaran myöhäisrautakautiset ki-vilatomukset. Kulttuurihistoriallisiin ympäristöihin taas kuuluvat esimerkiksi Pielpajärven kirkkokenttä, Ukonsaari ja hautasaaret, Sallivaaran poroerotuspaikka sekä esimerkiksi perinteisesti porosaamelaisten asuttama Lisman kylä.

³ Perinteen muuttuminen heijastaa tarvetta kehittää uusia ilmaisutapoja, jotka palvelevat yk-silön tai ryhmän suhdetta toisiinsa tai muihin ryhmiin. Voimakas muutoksen kausi saame-laistaiteissa alkoi 1970-luvulla, jolloin nuoret saamelaiset halusivat kehittää perinteistä il-maisua uuden yhteiskunnan tarpeisiin. Esimerkiksi kuvataiteissa perinteistä saamelaista visuaalista kuvamaailmaa käytettiin usein ristivalottamaan saamelaisten tilannetta vanhan ja uuden kulttuurin rajoilla.

Siljo tai asumusta ympäröivä kenttä on sekä kota-asutuksessa että uudisasu-kasmallisessa lapintalossa hahmottu-nut sisätilojen jatkeena, jota esimerkiksi runoilija Valkeapää on kuvannut olemi-seksi ”ulkopuolella sisällä”. Saamelaista asumista ja elämistä ovat sävyttäneet laajat tilat, tietynlainen avaruuden-tunne, samoin kuin altistuminen sateel-le ja auringonpaisteelle, vuodenvaihtelulle.

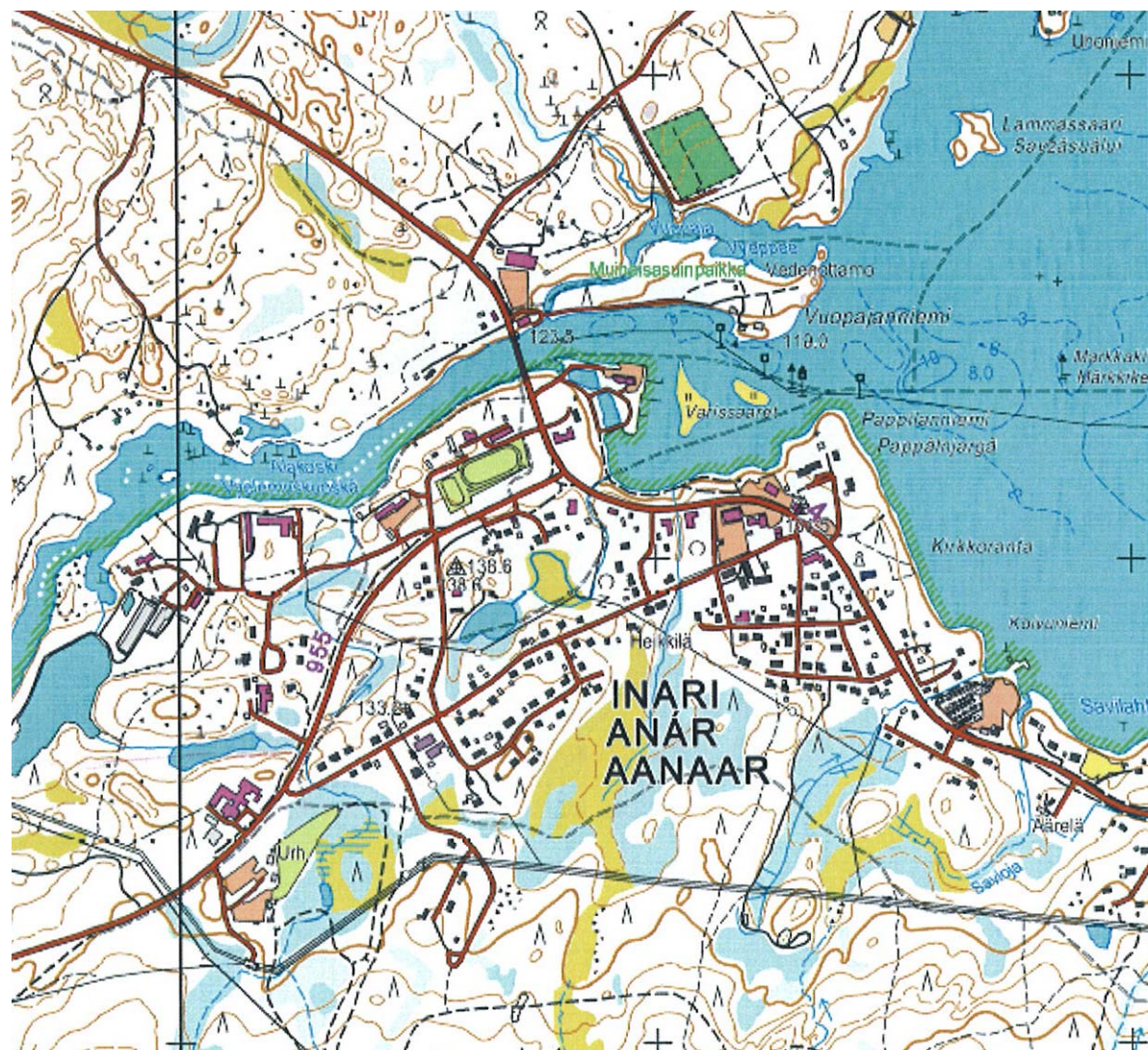
Toisaalta saamelaisen kulttuuriympä-ristön lähtökohtana on ollut käsitys *báikista* kotoisana lähiympäristönä ja *meahccista*, joka kattaa laajemmalti ns. luonnonympäristöä. Saamelaisille ”erä-maa” on kuitenkin – joskaan ei vakitui-sesti asuttua, niin – elettyä ympäristöä, jota osoittavat niin paikannimistöt tai joikusanoitukset kuin monet inhimil-lisen elämän jäänteetkin, joita nykyai-kana nimitetään kulttuurimuistoiksi.

Perinteisessä käyttöesineistössä on suosittu pehmeitä, liikkuviin oloihin soveltuvia ratkaisuja (vrt. esimerkiksi noitarumpujen ovaali muoto). Samalla esineet ovat olleet kauniita ja symmet-risiä. Nahka, luu, puu ja hopea ovat ol-leet tavallisia materiaaleja. Ns. saame-laiset värit ovat selkeitä ja puhtaita perusvärejä (punainen, sininen, keltai-nen ja vihreä), mutta esimerkiksi saa-melaisten kesäpuvuissa on harrastettu paljon myös ns. murrettuja värejä.

myötä monet perinteiset saamelaisten visuaaliset elementit ovat tulleet ylen-määräisen hyödyntämisen kohteiksi. Niinpä ns. saamenvärejä, samoin kuin perinteistä symboliikkaa ja ornamen-tiikkaa, on käytetty klisheytymiseen asti. Tästä syystä kokisin tärkeäksi saa-melaisessa julkisessa rakentamises-sakin käyttää apuna saamelaisia tai-teilijoita, joille on henkilökohtainen ja kulttuurinen side perinteiseen väri- ja kuvamaailmaan. Näin on tehty useim-missa Norjan saamelaisten kulttuu-rikeskuksissa, kuten Uuniemen eli Nessebyn saamelaismuseossa (Várjjat Sámi museum), jonka julkisivua korista-vat taiteilija Aage Gaupin veistokset.

Tulkittaessa saamelaisen rakentamisen, visuaalisen hahmottamisen ja tilakäsi-tysten perinnettä tärkeintä on välttää stereotyyppisiä, yksioikoisia käsityksiä ”kotakulttuurista” tai ”noitarumpujen maailmasta”. Vaikka saamelaisperin-teessä jatkuvuudella ja jopa vanhakan-taisuudella on vahva rooli, luovuudel-le on annettu paljon tilaa. Sen tarvetta korostavat myös uuden yhteiskunnan – uuden julkisen rakentamisen – vaa-timukset. Yhteistä niin perinteiselle *siljolle* kuin nykyaikaiselle kulttuuri-talollekin on ajatus tilasta, joka sopii käytännön työskentelyyn, mutta toimii myös areenana ihmisten kohtaamiselle ja yhteistoiminnalle.

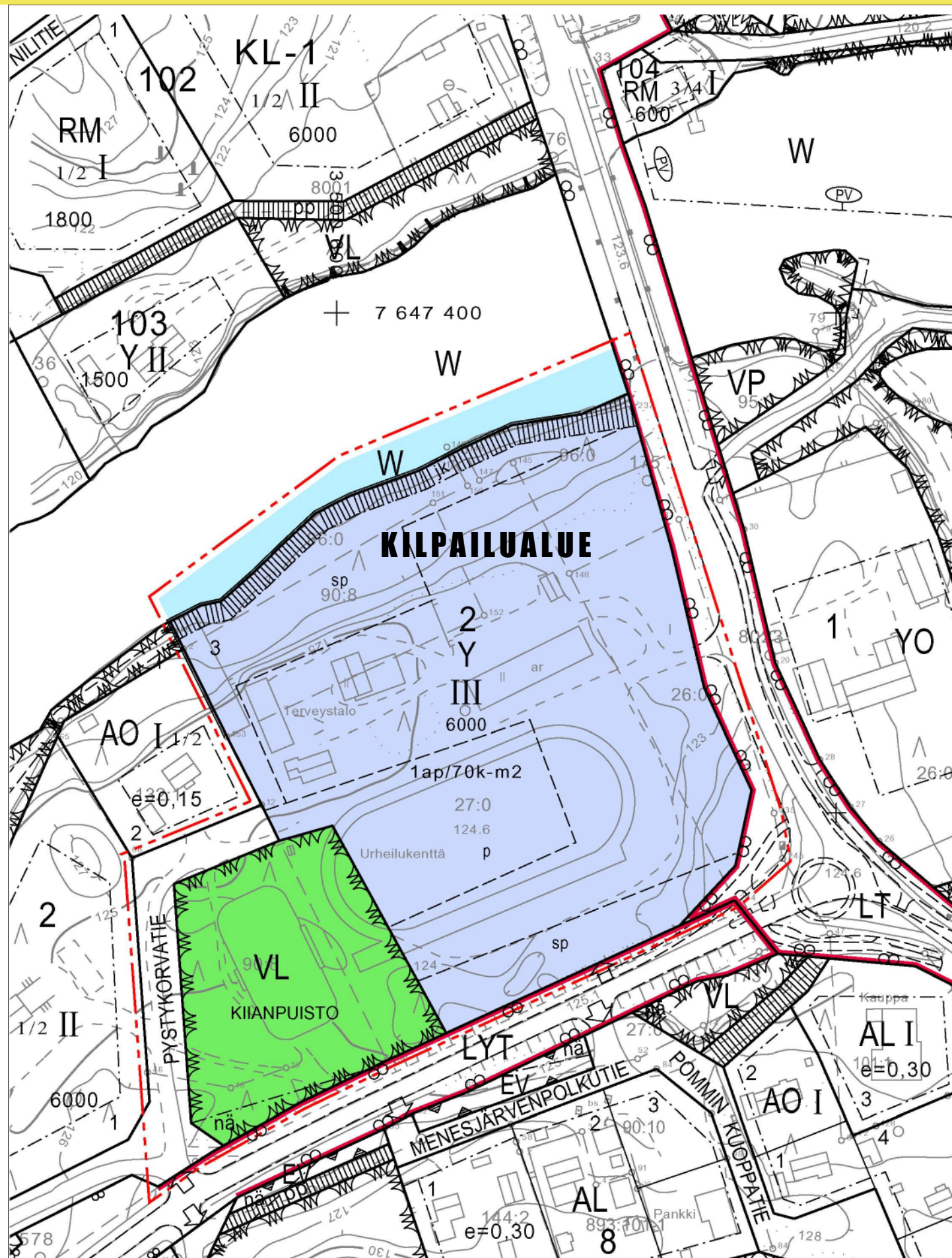
Erityisesti matkamuistoteollisuuden

1. Inarin kartta

LIITTEET

- 1. Inarin kartta**
- 2. Ote 10.12.1987 hyväksytystä asemakaavan pohjakartasta**
- 3. Pohjakartta pintavaaitustietoineen, kilpailualueen rajaus, 1:500 (DWG-tiedosto)**
- 4. Valokuvia kilpailualueelta**
- 5. Ilmavalokuva alueelta**
- 6. ”Saamelaisten visuaaliset maisemat, rakentaminen ja muotokieli”
Veli-Pekka Lehtola,
Giellagas-instituutti, Oulun yliopisto
(tekstiosassa sivut 28-34)**

10.12.1987 hyväksytystä asemakaavan pohjakartasta täydennettynä jäljennetyksi todistaa:

Ivalossa 26.6.2003

Arto Leppälä
Kiinteistöinsinööri

Asemakaavamerkinnot:

Yleisten rakennusten korttelialue.

= KILPAILUALUE

Lähevirkistysalue.

Yleisen tien alue.

Vesialue.

Korttelin, korttelinosan ja alueen raja.

2

Korttelin numero.

PYSTYKO

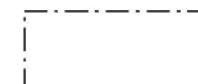
Kadun, tien, katuaukion, torin, puiston tai muun yleisen alueen nimi.

6000

Rakennusoikeus kerrosalaneliömetreinä.

III

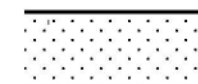
Roomalainen numero osoittaa rakennusten, rakennuksen tai sen osan suurimman sallitun kerrosluvun.

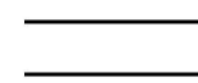
Rakennusala.

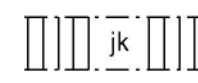
Ohjeellinen rakennusala.

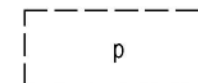
Istutettava alueen osa.

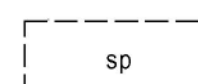
Katu.

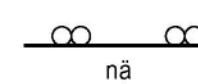
Yleiselle jalankululle ja polkupyöräilylle varattu alueen osa.

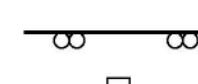
Ohjeellinen pysäköimispaikka.

Ohjeellinen säilytettävä puusto.

Yleisen tien näkemäalueeksi varattu alueen osa.

Ajoneuvoliittymän likimääräinen sijainti.

1ap/70k-m2

Merkintä osoittaa, kuinka monta kerrosalaneliömetriä kohti on rakennettava yksi autopaikka.

Asemakaavamääräykset:

Korttelin 2 tontilla 3 on maankäyttö- ja rakennuslain 60.2 ja 60.3 §:n mukainen määräaika asemakaavan ajanmukaisuuden arvioinnille 5 vuotta.

1

2

3

4

5

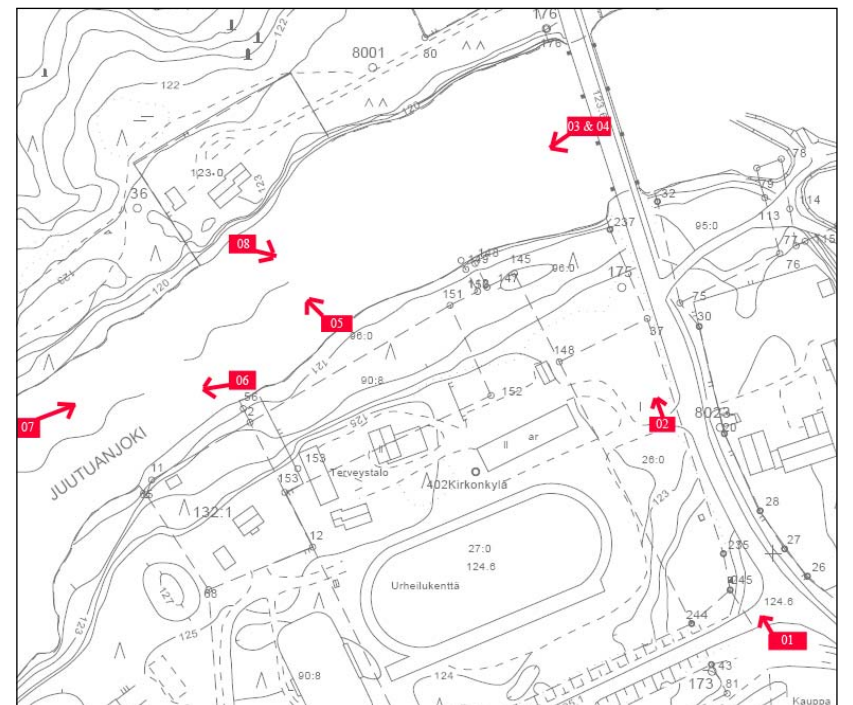
6

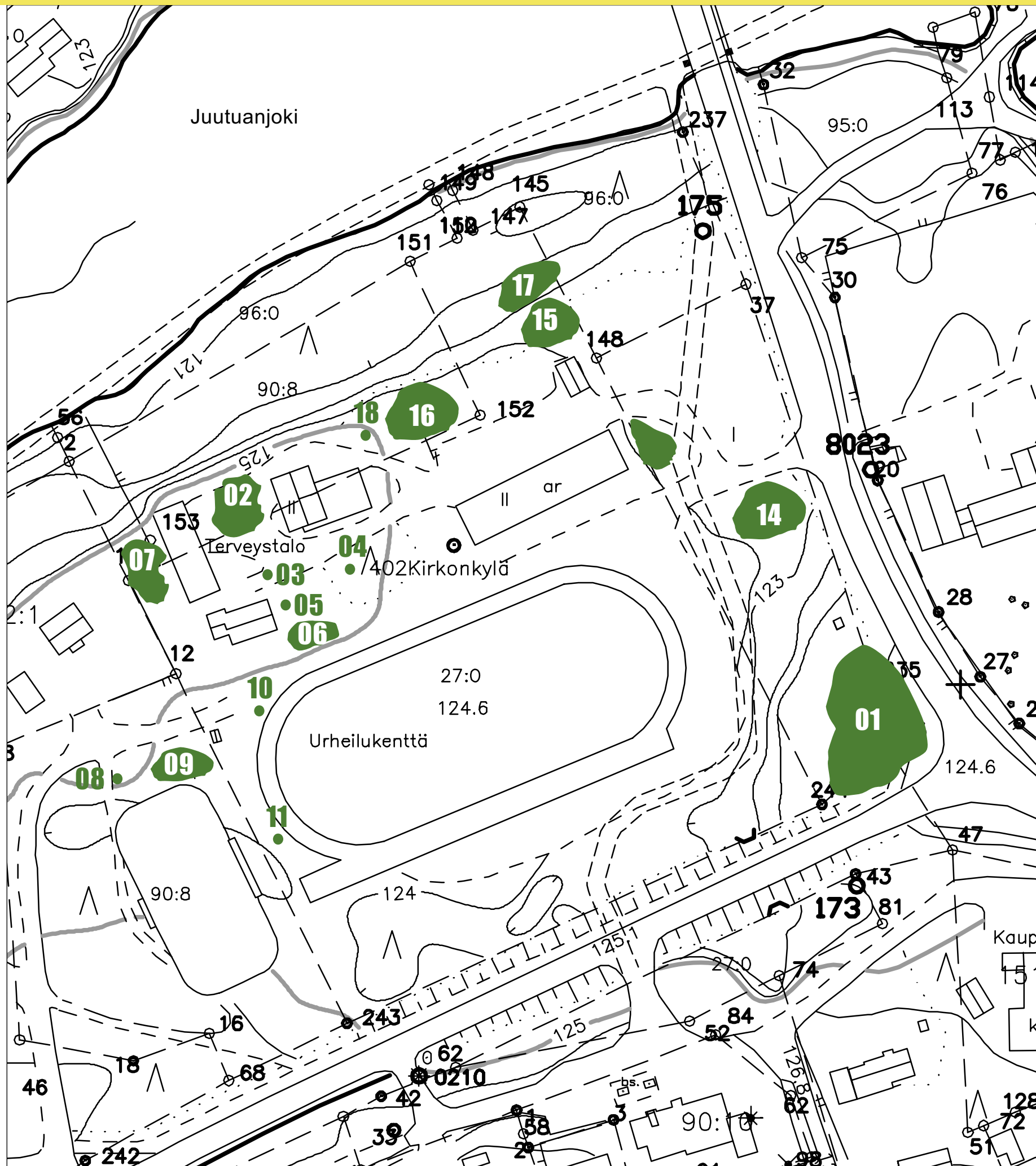
7

8

200-300 vuotta vanhoja
laajalatvuisia mäntyjä

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

12

13

14

15

16

17

18